

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIEŇČÍK.

Roč. X.

Turč. Sv. Martin, 31. mája 1879.

Číslo 5.

Alexander I., knieža bulharský.

Margita. *)

(Z považských povestí.)

Ej letí plíť dolu Váhom, na plti veselo,
Jak vtedy, keď na nej bolo to Slovensko celô.
Letí, letí, jako húska z Turca do Trenčína:
Pozor chlapeci! tu je už tá strečnianska dolina.
Zmlkly piesne. Faktor vraví: páčte! tie tri skaly,
Jak nám priekom šírym Váhom do cesty zastaly —
To Margita! — a tam za ňou Besná na nás čaká;
Páčte! jak Váh celý hltá do jej pažeráka.
Nebojte sa! chlapeci moji, ale klobúk z hlavy!
Neraz som ja, ale s Bohom, prešiel ztato zdravý!
Prežehnaj sa každý križom i vzdychni skrúšene:
Prejde Slovák i cez peklo, prejde v božom mene!

Pozor! tu už Margita,
Že nás vlúdne privíta.
Stúliť veslá! a rúce —
Šmihom cez jej náručie!
Ona smelým neškodí,
Dobrých Pán Boh prevodí.

Pozor! — tu Besná saňa!
Smelo! v osudný skok —
Strelou do jej hrtana!
Teraz: kormilom v bok!
A plíť v huku i v pene
Z pyskov sa jej vyžene.

Chvála Bohu! chlapeci moji, už sme von, už sme von!
A ti vetria, či za nimi Besná nejde v pohon.
Na bok strachy — faktor rečie — už sme na tíšine.
Tak, hľadteže, s Bohpomocou všetko zlô pomine.
Teraz k vatre, rozložíť ju, usušme si šaty —
Ja vám budem o tých hrôzach hroznô rozprávati.
A plíť letí dolu Váhom, jako húska plavá,
A pri vatre faktor starý šuhajcom rozpráva:

Ponad Váhom biely dom
Pekná vdova býva v ňom.
Ale krajšia dievčina:
Margita pastorkyňa.

Vdovička pekná mladá
Vydávať by sa rada.
Vysedáva si v okne,
A dievča v poli mokne;
Oblieka sa v zamaty,
A dievčatko v záplaty;
Umýva sa vódkami
A sirota slzami. —

Idú idú vohlači,
Na vdovu nik nepáči —
Len sa každý hneď pýta:
A kde že je Margita?

Jajže bože prebože,
Takto to byť nemôže! —
Cestička mne zafatá
Kým ona nie vydatá.

Vydať ju? vec daromná —
Kto potom príde po mňa?
Bohatstvo pôjde za ňou —
Ja slúžkou, ona paňou.

Rozmýšľa, vzdychá, šepce:
Pre ňu ma, ach! nik nechce,
Pre ňu sa mi neštestí —
Preč! — ona musí z cesty!
A zlým ohňom zblkne zrak:
Počkaj, počkaj! — zrobím tak!

Margito! už po lete,
Pôjdeš do Turca k tete.
Tam obžinky, jásoty —
Čas oddýchnuť z roboty.
Vezmi sviatočné šaty
I životok z tafaty —
I partu, keď ti daka;
Kto vie, čo fa tam čaká! —

Idie dievča dolinou
A macocha syhlinou;
Dievča letí jako vták
A macocha jako drak.

Prišlo ono nad bralo,
Z brala kvietky hádzalo:
Hejže Váhu, Váhu náš!
Kam ja pôjdem na sobáš?

V tom vzteklica pripáli —
Plesk! dievčinu zo skaly:
Tuto tebe sobáš tvoj! —
Hora voda zhučí: hoj!

Vdova sa kradne domov:
Hoj, hoj! ktos' za ňou volá,
Ktos' kuká zpoza stromov —
Ale ticho do kola.

Cha cha cha! kto o tom vie? —
Ticho, ticho — svedomie!
Už cestička prefatá,
Už Margita vydatá.

*

Hej šuhajko z Lubochny!
Nepískaj ty pod okny,

*) Vedľa Mednyanszkyho „Malerische Wagreise.“

Ale poď dnu ku stolu:
Soberme sa my spolu!
Už cestička prefatá,
Už Margita vydatá! —

Nechodí šuhaj dnuhá,
Srdce jej žiaľom puká.
V duši jej čosi zkríči
Jakoby hlas kviči:
Aha! tu si, tu si tu!
Kdes' podela Margitu?

Hlavu na prse zvesí:
Nádej moja kde že si?!
Ani šuhaj ani sen —
Svitaj svitaj biely deň!

Svitlo. Vynde do dvora —
Tu Váh, nebo i hora,
Jakby hrozni sudcovia
Okom prísny ju lovia:
Aha! tu si, tu si tu!
Kdes' podela Margitu? —
Ani noci ani dňa —
Čo si počať ja biedna?!

*

Suseda! čo to značí
Ten čudný rapot strák?
„Prídu, prídu vohľaci.“
Vohľaci? — „veru tak!
Prikrývajte len stoly,
Hostia jak by tu boli.“

Ach suseda, suseda!
Mne čosi pokoj nedá —
„Viem ja čo, dievka moja —
Prídu oni — ukoja —“
Kto príde? — on? — a či nie?
„Čo súdeno neminie!“

Ticho. Už sa večerí —
Čuješ? klop, klop do dverí,
Klop, klop, klop, klop, ha! kto je?
„To klope srdce tvoje!“

Páč! v okne tvár strašlivá —
Ha! a jak sa dnu díva, —
Oči jej stípkom stoja —
„Ach veď to tóna tvoja.“

Čo ten pes tolko breše?
Kvik, kvik, kvik, kvik! na streše,
Na moste dupot koní:
To oni idú, oni!
Dvanásť práve bije —
„Dievka moja, čo ti je?“

Bože môj! ty si chorá,
Tebe sa dačo marí:

Či poslať po doktora,
A či poslať do fary?“

Ach, nie, nie! márne reči. —
Mňa doktor nevyľieči.
Kňaz rozhrešenie nedá:
Mne beda, večná beda! —
Čuj len, ten spev pred vráty:
To idú moji svati!

„Islo dievča na sobáš,
Hotuj mamko čo len máš.
Už nevesta zavítá,
Bielou ružou prekvitá.

Vezmi mamko pokladov,
Pôjdeme my za mladou;
Pôjdeme my ta ta ta,
Kde Margita vydatá!“
Suseda — vody, vody!
Ach zle mi zle prichodí! —

Buch buch! dveres' rozpadnú —
Utopenci vkročia dnu:
„Hej! domová, domová,
Čis' už s venom hotová?“ —

Zvýskne — vlasy sa zježia:
Vyleti na pobrežia,
Z pobrežia hore stráňou
A svati všetei za ňou.
Ona predkom jako blesk,
Hoj a za ňou tresk a plesk.
Horou hučí: haj, haj, haj!
A dolinou: jaj, jaj, jaj!
„Pukaj kočiš do koní!
Pokuta hriech dohoní!“ —

Na vrch skaly doletí.
Svadba za ňou v zápätí:
Hraj muzika, hraj!
Hraj muzika do skoku —
A s macochou do toku!
Haj haja haj!

Tak sa stalo. A neraz vraj o polnočnej chvíli
Počul, jako na tých skalách čosi clivo kvili —
A na Besnej chychot, chachot, svadobníci vreštia, —
Ale vtedy, beda pľtiam, bo blízko nešťastia.
A tá skala hrozná skala — šak ste ju videli —
Stojí, stojí a stáť bude, jak hriech skamenelý.
Nejedna pľ na tom brale ešte sa rozletí,
Kým sa miera nedoplní nevinných obetí.
Až napokon ten zub času i Besnú rozkruší,
Popraje Bôh raz pokoja i tej hriešnej duši:
No povesť, tú povesť hroznú po širom Považiu
Z pamäti slovenských detí veku nevymažú. —

B.

Orol selejský.

Historická povest.

(Pokračovanie.)

VII.

Knieža Alexander Maurokordato na základe v Korinte v prítomnosti Marka Bočára a jiných vojvodov odbývanej vojanskej rady, na ktorej jednomyslné uzavrené bolo nečakať, kým nepriateľ Grékov napadne, ale mu ísť v ústrety: vybral sa so svojim sborom, a s Markom Bočárom do Epiru, aby tu spoločne borili sa s Turkom.

Ale seraskier Kuršid baša mal dobrých vyzvedačov, ktorí mu donášali spoľahlivé zprávy nielen o pohyboch, ale i zámeroch gréckych vojevodov. A tak ešte neboli dobre prekročili Maurokordato a Bočár hranice Epiru, a Kuršid znal už, čo mu treba bolo. Uzavrel tedy zničiť všetky jích zámary, a to dvojakým spôsobom. Nielen so značnou silou ísť v ústrety gréckym, pod Maurokordatom približujúcim sa povstalcom, ale i za každú cenu zlomiť a do svojej moci dostať svobodnomyslných Suliotov.

Kuršid baša nemal ani najmenej pochybnosti o tom, že akonáhle priblíži sa postrach Turkov, Marko Bočár, Sulioti do poslednej nohy pridružia sa k nemu. Tlačil tedy celou silou na týchto, a obtočiac jich značným vojskom, vždy viac a viac sblížoval sa k jich hlavnému mestu Suli.

Marko Bočár práve vzdialený v prímorskom meste Misolungi, kde dosiaľ na darmo očakával príchod Efremov s manželkou a dečrou, dozvedel sa o biede svojich suliotských priateľov a junákov; i uzavrel hneď vysvobodit' jich za každú cenu.

Ale sotvy že pohnúl sa so svojou nie veľmi početnou čatou, a o tom pohybe došla vest do uší Kuršidových, hneď Turci badali, čo Marko zamýšľa. Ale i dobre znali, že so zbrojou a násilím ničoho nedovedú a nevykonajú proti nemu.

Hej ale Turci znajú použiť i jinú zbroj, a tá málo kedy minie sa želaného účinku. Je to už v prirodzenosti tureckého plemena, že nenie vyberavým v prostriedkoch k dosiahnutiu svojich cieľov. A kde nepostačuje su-

rové násilie, tam utieka sa ku lsti a podvodu, a keď ani ten nepomáha, ku hanobnej, a každému šlachetnému srdcu oškľivacej sa zrade. — Hia! ale koran nakladá muzulmanom, všade a vo všetkom a všemožným spôsobom škodiť a ničit' jinovercov, a menovite kresťanov, dla toho zväčšujú sa jích zásluhy a nároky na blahoslavenstvá nebies, ako šúdili, vraždili, klamali, podvádzali menovite džaurou kresťanských.

A použitia takýchto prostriedkov neštítal sa ani najvyšší vojevodca turecký, Kuršid baša, i on umienil na zničenie Marka Bočára použiť ten najpodlejší prostriedok — zradu. A ku tomu cieľu upotrebil svojho dôvernika Gogosa, rodeného Albánca, kresťana síce, ale slúžiaceho muzulmánom, a tak po dlého poturčenca, schopného ku všetkému, keď tým pojistil pre seba zisk a oseh.

Gogos bol zradcom a vrahom i otca Markovho. Roku 1813 stál v službe krvolaka Aliho, a on bol ten, ktorý starého Krstu Bočára dolákal do rúk Alibašových, ktorý dostanúc ho do pazúrov svojich, dal ho usmrť. Nevinná krev tohto mučenika lpela na rukách Gogosových, preto celkom oprávnená bola nenávisť, ktorá naplňovala srdce Orla Selejského proti nemu. A že ho Marko nenávidí, to znal dobre i Gogos, a predsa odhodlal sa tento človek sblížiť sa ku Markovi, aby ho pokúšal, vyskúmal a zradil.

Prichodil pod záminkou smierenia sa s Markom, vskutku ale tým cieľom, aby vyňuchal a vyzvedel všetky tajné osnovy a zámysly Grékov a Suliotov, a tie potom zradil Turkom.

„Kto sa neposieti (nepomstí), ten sa neposvetí,“ to je prirodzená zásada nielen Černohorcom, ale všetkým ľuďom. Len že táto pomsta zjavuje sa u rozličných ľudí rozličným spôsobom. Tam kde tá tak nazvaná kultúra podejstvovala na ľudí, a zapríčinila tú modernú uhladenosť mravov, tam ona zjavuje sa celkom ináčce, nežli u národov, ktorých pôvodná prirodzenosť neutrpela ujmy kultúrnym vetrom. Títo ako sú prostí a priami,

tak i prosto a otvorene zvykli pomstíť každú krivdu a obrazenie; tam tí pod zásterou priateľstva a náklonnosti neprestajne nie zjavne, ale tajne a úkrytom podkopávajú a podrývajú toho, na kom pomstíť sa chcú.

Nuž a konečne povedzte sami, či možno číť a vážiť si takého muža, ktorýby sa nehoršil na vraha svojho otca? či možno menovať ho mužom, jestliby srdce jeho nezplápolalo hnevom a zlosťou proti podlému vrahovi? Len ten je rozdiel, že slavné junácke srdcia hnevu a zlosti svojej znajú postaviť hranicu a medzu, keď zločinec jej slepo slúži.

I u Marka Bočára nie najpriateľskejšími pocitami zkpelo srdce, keď dozvedel sa, že sa Gogos a to ku nemu blíži. I nechcel ani počuť o sídetí sa s ním.

Ale tí, ktorí mu zvestovali príchod Gogosov, vyprávali mu i o tom, ako tento žele predošlé skutky svoje, ako kája sa zo starých hriechov, a ako odhodlaný je, aby zmil staré viny, slúžiť svätej veci vlasti a národa menovite teraz, keď vedie sa borba o vysvobodenie z pazúrov tureckých.

Prostá duša Markova, neznajúca lsti, a klamu, uverila týmto slovám. Uveril, že Gogos naozaj urobil pokanie, a nepodceňoval ani najmenej výdatnú službu, ktorú Gogos so svojimi privržencami vykonať mohol v prítomnom zápase. I utlumil osobnú zášť, aby neškodil spoločnej veci svobody; zaprel city svoje, priniesúc jich na oltár za svoje bytie bojujúceho gréckeho národa, v ktorého službe i on prítomne bojoval. On ochotný bol smeriť sa s Gogosom.

Možno, že mnohým zdať sa to bude celkom obyčajným zjavom, ktorému neprichodí nijako pripisovať nejakú zvláštnu významnosť. Možno, že tak hovorí budú obyčajní ľudia; hej ale hrdinovia ocenia tú nesmiernu obeť, ktorá leží v zaprení seba, svojich hlbokých citov, len preto, aby tým prospel vlasti a národu, aby tým spôsobom získal o jedného bojovníka viac, a tak dopomohol k možnosti vydobytia víťazstva, trebársby pri tom osobné záujmy a city staly sa obetou donesenou v prospech celku. Nie mnoho príkladov podobnej obetovavosti poskytuje svet a jeho dejepis, a menovite novšia doba takmer jich ani nezná,

lebo teraz už tak ďaleko pokročilo ľudstvo a žiaľ Bohu, nie v priaznivom svetle bezzištnosti, že mnohí výteční mužovia neváhajú ani na okamženie svojim osobným zámerom a výhodám obetovať i sväté záujmy spoločnej vlasti a národa.

Marko Bočár chcúci čím skôr ukončiť vec, dal na vedomie Gogosovi, že ho hotový je prijať v dome svojom, a že sa chce pomeriť s ním. Len na to čakal úlisný Gogos, i bez odkladu vybral sa k Markovi s veľkou pokorou a poníženosťou, a tvár jeho prezradzovala veľký zápas, akoby chcel znázorniť na tvári svojej hryzenie svedomia, aby tým jistejšie získal a zabezpečil si dôveru a priazeň Markovu. So složenými na kríž rukami, s obnaženou a hlboko uklonenou hlavou blížil sa k Bočarovi, ktorý sotvy že ho zočil, dušu prerážajúcim hlasom, poľoziac pravicu svoju na junácke srdce, zvolal:

„Odpusť mi drahý, zvečnelý otče, že idem objať tvojho vraha!“ Na to ani dobre nepozrúc na človeka, pobožkal Gogosa, na znak smierenia sa.

„Odpusť mi Marko! odpusť!“ prosebne ozval sa Gogos, „vidím a cítim to, že dosavádne cesty moje byly bludné, ale otvorily sa mi oči, vidím hriechy, ktoré ma hryzú a svierajú svedomie moje, a Hospodin otec laskavý dal mi ešte toľko sily, že som sa zastavil na záhubnej ceste, že som nastúpil cestu pokánia. Ufám, že pod tvojim junáckym vodcovstvom v stave budem aspoň čiastočne junáckymi činami keď i nie úplne vyrovnaf, ale aspoň zmierniť viny moje. Prími ma slavný vodca pod tvoje krídla, a ja ti sľubujem, že neohrozene vždy stáť budem tam, kde ma ty postavíš!“

Marko podal Gogosovi svoju pravicu, ktorej tento sa len s jistou nápadnou ostýchavosťou dotknúť.

Gogos sprevodivšieho ho štíhleho, černo-okého mladíka predstavil Markovi ako svojho jediného syna.

„Teší ma, že i toho poznal som,“ rečie Marko. „Chcem a želám si aby priateľstvo naše utužené bolo; aby sme sa stali pravými priateľmi a rodákmi, bok pri boku boju-

júcimi ako pobratimovia za svobodu národov a za slávu kríža!“

Otec i syn zklpili oči. Hovorila, že panenky studom zvykli zklonievat oči; títo preto, že neopovážili sa smelo do očí pozrieť šlechtnému a statočnému mužovi, obávajú sa, žeby z jich očí vyčítať mohol jich zradné úmysly.

„No tedy brat a priateľ Gogos,“ hovorí ďalej Marko, „na utvrdenie a upevnenie nášho priateľstva podávam ti tento prsteň, daj ho svojmu jedináčkovi, ktorý ho dá mojej jedinej dcére Vasilike, lebo ho s ňou oddám, aby sme boli nielen priatelia, ale i sväzkami pokrevnosti spútani.“

Gogos prevzal mlčky ten prsteň, a mlčky odovzdal ho synovi svojmu. Každému pozorovateľovi neomylnou nápadnou by bola bývala táto mlčanlivosť, a vzbudila by bola v ňom rôzne myšlienky. No otvorená duša Markova, neznajúca falše a podvodu, videla v tej mlčanlivosti len znak neobyčajného prekvapenia, aké u dvoch prítomných novopečených priateľov vzbudilo osvedčenie Markovo.

Úbohý Efrem, neznal a ani netušil, že jeho šťastie postavené je na kocku; úbohá Vasilika ani z ďaleka nebadala, že jej nádeje zmarené sú všetky, a že ona byť má obeťou dúverčivosti otcovej. Ale čo robiť? slovo je dané, a statočný muž akživ neruší slovo svoje. — A s tým rozhodnutý je osúd Vasilikin i Efremov. —

Pravda že oni o tom neznali ničoho, keď na púti svojej do Misolungi túlili sa vysokými vrchami, hlbokými dolinami, tmavými lesami, a z razu došli tak blízko ku tureckému vojsku, že za najradnejšie držali zastaviť ďalší pochod a ubytovať sa medzi nedostupnými skalinami, ktoré jim pojišťovali i bezpečnosť a úkryt pred krvoločným nepriateľom, i pred nehodami počasia.

Tam bavili sa už niekoľko dní, čakajúc na skorý odchod už lebo napred lebo nazpäť tureckého vojska. Ale to nehýbalo sa z miesta.

„Veru nás pricvikli —“ hovorila matka.

„Azdaj vynajde Efrem spôsob vysvobodenia!“ odvetovala Vasilika. „Šiel opäť popreskúmať okolie, a menovite k brehom mora vedúce doliny, lebo podľa jeho presvedčenia,

len v tú stranu kyne nám jisté osvobodenie. Ja pevne ufám, že už nebudeme dlho tu kapat dlhou chvilou!“

„Ej keby sme aspoň otcovi znaly dať na vedomie kde a čo sme? dozajista ten by nám bezodkladne prispel ku pomoci. Poslať Efrema ku nemu? nie to nemožno. Čo že by sme si počaly my dve ženské, keby v jeho neprítomnosti vyskúmali a prepadli nás Turci? — Nie! nie! on nesmie nás opustiť. Už i to zle robí, že nás takto o samote neháva —“

„Ale mamka! veď predsa len musí pobzerať sa do okola, či by bolo možno ďalej pohnúť sa? A aby sme i my s ním chodily, na čo by to bolo? my by sme bez potreby ustávaly, unúvaly sa, a on by v svojich pohyboch bol ochromovaný. — A čo sa týka prepadnutia skrze Turkov, toho sa ja nebojím, lebo znám Efréma, a viem, že on nevzdiali sa od nás, kým nepresvedčí sa, že nič neohrozuje našu bezpečnosť; že je na ďaleko široko povetrie čisté. A i o tom som presvedčená, že čo ak ďaleko je od nás, oko jeho bystré bdie nad nami.“

„A z kade ty to všetko znáš?“ opytuje sa matka.

Rumenec zalial tvár Vasilikin, ale k odvetе nemala času, lebo ku ním pristúpili Efrem i s jiným, jim dobre známym mužom: Jozipom Stojanom.

„Aj hľa! dovádzam vám nového hosťa!“ riekol Efrem. „Keď som preskúmaval dolinu ku moru, stretnúť som sa s Jozipom, on nám donáša chýry od otca.“

„Usadte sa, a hovorte, čo nám donášate za chýry.“

A Jozip vyprával, že vodca darmo čakal na príchod manželky i dcéry do Misolungi; že potom odišiel napred s vojskom; že sa síšiel s Gogosom, a konečne vyprával i o tom prsteni, ktorý syn Gogosov má strknúť na prst Vasilikin ako svojej verenice.

Táto posledná zpráva všetkých hlboko dojala, a uznať nutno, že nie príjemným spôsobom. I matka i dcéra dobre to znaly, že ony nemajú moci zprotiviť sa vôli muža a otca, a že čo on rozkáže a za dobré uzná, to stať sa musí. Efrem zafal zubami i pästou, a neriekol ani slova. Ale vstanúc prehodil

cez plece ďalekonosnú pušku i so svojou
tobou, a stisnul fez do čela. Oboje bolo zna-
mením, že nenie tu viac dlhšieho pobytia
pre neho. Mlčky podal ruku matke i dcére,
a odišiel. To bolo jeho lúčenie. Ani len ne-
zpozoroval, že Vasilike z očí vylialy sa celé
prúdy horkých slz; a ani nevidel, že i matka
so zarazeným zrakom pozerá za ním. On
pospiechal do tábora k junákom. Ochrana
ženských prevzal Jozip, ktorý i o niekoľko

dní šťastne doprevadil Vasiliku i s jej matkou
do Misolungj.

Podobne i Efrem bez prekážky dostal sa
do tábora Markovho, ktorý ho srdečne uvítal
v radoch junákov svojich. O tom, čo stalo
sa s Gogosom a jeho synom, prečo opustil
Vasiliku a matku, o tom nebolo medzi nimi
ani reči. Marko nerád hovoril o domácich
záležitostiach, a vedel, že Efrem tak robíť
musel, ako urobil a nie ináč.

(Pokračovanie nasleduje.)

Zajatý cesarevič.

Od Vajanského.

Rodina pána Šimona Kálnického shro-
maždila sa do zahradnej verandy, kde sa
besedovalo a čítavaly noviny, ktoré nateraz
preplnené boli rusko-tureckou vojnou. Šimon
Kálnický patrila k tým zriedkavým hornó-
uhorským zemanom, ktorí popri starootcov-
skom majetku aj niektoré dobré vlastnosti
nášho starého zemanstva zachovali. On držal
mnoho na „osobnú dôstojnosť,“ nosil sa dla
prastarej módy a nenávidel Nemcov, bárs
jeho manželka Letitia, chudučká a niečo
marnivá osôbka, k tomuto národu prislúchala.
Ona pochádzala zo Spiša, nosila každodenne
hodbabné šaty a pýšila sa jedinou dcérkou
svojou, Adelou, ktorú až nad mieru zbožňo-
vala. Dvoch mladších šarvancov ponechala
celkom učiteľovi Jánovi Drienovskému, ho-
voriac: „syn zlé dieťa — zachce, uletí, za-
chce, príletí, jako holub.“

Okrem týchto osôb požívala u Kálnických
vdovský chlieb pani Marta, sestra domovej
panej, vdova po majorovi, ktorá znala len
dva ľudské stavy: vojanský a nevojanský;
Kálnického brat Ďuro, starý mládenec, ktorý
bol skoro celý svoj majetok prekortešoval a
len tým sa pýšil, že pätnásť ráz prepadol
pri rozličných voľbách, žil teraz tiež u Šimona
z pozostatkov svojho voľakedajšieho majetku.
Keď sa blížily dajaké voľby — nápadne omla-
dol, rozjaril sa jako vyslúžený husársky kôň,
keď počuje trúbit „galopp!“ Ponevác nemal
viac prostriedkov k vlastnému prepádaniu,
pomáhal druhým, čo sa mu dost dobre darilo.

Celá táto rodina bola úsilne oddaná dnešiemu
maďaronskému prúdu — starý pán zo zeman-
ských zásad, panie z módy a Ďuro Kálnický
z kortešského ducha.

„Rudiny nechodí — môj piket, môj piket,“
vzdychla pani Marta pisklavým tónom; „pane
učiteľ, mali by ste sa naučiť túto hru,“ obrátila
sa k Jánovi Drienovskému, sediacemu na konci
stola a zahľbenému do jakéhosi týždenníka.
On sa rozpačite usmial. Bol to mladý šesta-
dvadsaťročný muž, vysoký, s niečo ku predku
naklonenou šijou. Jeho bladá pravidelná tvár
zrkadlila zádumčivosť, ale z jeho pevne a
jakosi urputne sovrených perní hľadela pevná,
nezlomná vôľa. Dokončiv historicko-filologické
študia, prešiel do Nemecka na university;
pobaviac sa tam dva roky, vrátil sa do svojej
vlasti a prijal predbežne učiteľské miesto
u Kálnického. Jeho prísnosť, mlčanlivosť a
jakási vzdorovitosť vynútily mu u mužov istú
úctu, najmä Ďuro Kálnický zabúdal sa roz-
hadzovať v jeho prítomnosti. Dámy nemaly
z neho veľkého prospechu — on bol proti
nim vlúdny, ale jich nezabával. Marta uve-
dené želanie každodenne opakovala — a on
mu predsa neurobil zadost.

„Ah, to je predsa hrozné!“ zkríkol zrazu
Šimon Kálnický a počal z dlhého čibuku
dýmať, jako Vesuv; „počujte že a žasnite:
dodatočný telegramm: Bukurešť. Včera roz-
hodná bitka na Lome. Ruské vojská na hlavu
porazené, cesarevič s celou svojou armádou
zajatý. Korisť nesčíselná.“

„Čok jašša, čok jašša!“ zavolaľ Ďuro Kálnický z plného hrdla a zahrešil nepekne, až sa domová pani zhrozila, „nech žijú naši tureckí bratia! Smrť Moskálom!“ Pani Marte sa zasvietily oči, ona ušla do domu a za chvíľu vrátila sa s plátnom. Šimon Kálnický ju chcel objať. „Tys opravdová Marta starostná! Hľa — ona už myslí na rusliny!“ A pri tom strhol z hlavy fez, obnažiac vážnu plesinku. Chlapci hrajúci sa pod verandou nasledovali svojho strýca pisklavým tónom. Drienovský sa začerveňal a vypil na dúšok pohár červeného vína, trebárs nemiloval víno a chlipkával ho jako mladé dievča — on nepozdvihol síce zrak, ale jasno cítil, že sa oči Adely naňho uprely. Adela mala veľmi významné oči — ona nima tak rieknuc hovorila. Keď na človeka pozrela, zdalo sa mu, že ho osľňuje. Veľké, ťažké vrkoče vinuly sa jej šijou, že sas' podivil, jako tá malinká vzdorovitá hlávka unesie túto vlasovú bohatosť. Jako jediná dcérka majetných rodičov, privyknutá na lásku matky a dobrotu otca, bola niečo rujného rázu, ba zvykla sa aj posmievať. Nie síce zlostne, ale s bujným humórom, tak že sa aj ten rozosmial, koho si vyvolila za terč svevolných nápadov. Jej krok bol pospiešny, pružný — ona kráčala celou svojou bytnosťou, ona vkladala celú svoju živosť a rozmarnosť do svojích lúbeznych kročkov. Z Drienovského sa nevedela smiať, ba cítila jakúsi neistotu, keď nie bázeň v jeho prítomnosti. Ostatne sa s ním riedko vídala — on jej vidomoči vyhýbal.

Vonku zarachotil voz. Chlapci sa vyrútili von z brány a o chvíľu dovedli na verandu mladého človeka, veľmi elegantne ba švihácky oblečeného.

„Vitajte, pane Rudiny,“ zavolaľ Šimon v maďarčine, ktorá dokazovala, že sa pán Šimon na brehu Váhu narodil a nie na Hortobáči. Naši páni zemaní zvyknú zavádzať rozprávku po maďarsky, keď sa chcú ale ďalej pustiť do zábavy, pokračujú po slovensky alebo v prítomnosti dám po nemecky. Naturam si furca atď. „Dobré noviny, dobré noviny — Rusov zničili — cesarevič lapený, bude to v Pešti za fakláda! Posadte sa, po-

sadte sa — vypijeme na zdravie Mehmed Aliho flašku novomestského!“

Koloman Rudiny, čakateľ rozličných stolických úradov, ba praesumptívny podžupan stolice, uklonil sa vlúdno dámam a položil pred Adelku utešenú kameliu. Pochádzajúce zo starej zemanskej rodiny, študoval a nedoštudoval v Pešti práva, mal v stolici zvučné meno — oboje ho oprávňovalo ku skvelej úradníckej kariere. Z jednej právnej disciplíny složil zkušku, ale len praktickú, zo zmenkového práva, ktorá zkuška neobťažila síce veľmi jeho hlavu, za to ale rudnický jeho majetok.

„Aj, aj, dámy trhajú rusliny pre hrdinských Osmanov,“ prehovoril Rudiny spúšťajúce sa elegantne na krížovú zahradniu stolicu.

„Ja z mojej strany vyšívam pantofle pre apušku,“ preriekla Adela zvonivým, úsmevným hláskom, „to značí mier.“

„Áno, mier za Prutom, diktovaný Osman pašom — veľmi významne.“ A tu počali páni dôkladné strategické plány kuvať. Ohnivý Rudiny jasal v potupných a posmešných slovách na Rusov a kul plány, jako by mali Turci ruského cesareviča po Carihrade na provázku vodit.

„Dovoľte, pane Rudiny,“ ozval sa zrazu Drienovský, ktorý nikdy nezvykol miešať sa do reči, keď sa ho netázali, „zkadiaľ ráčite zatvárate, že je tento telegram celkom pravdivý, na ktorom zakladáte zničenie ruskej armády?“ Prísne oči mladého učenca uprely sa vzdorovite na šviháka. Všetko zaticхло — aj Marta prestala rusliny driapať. Kálnický sa zasmútil nad tým, že môže vôbec niekto pochybovať nad pravdivosťou tak radostnej zprávy. Adela odhodila belunkou rúčkou vrkoč, ktorý jej bol padol na prse. „Aj, aj,“ pomyslela, „ten pán vie aj hovoriť — a to náležite rázne,“ a už sa tešila na dajaký výstup.

„Vy ste teda rusofil, pane,“ preriekol strmo Rudiny, stará to obyčaj našich hornovídieckych Maďarov, keď nevedia kam z konopí.

„O tom nenie teraz reč,“ odsekol odhodlane Drienovský, a jeho pekne krojené perny pevno sa stiahly; „ja som si dovolil pochybovať, žeby sa armády tak ľahko chytali a za Dunaj hádzali daly — a najmenej armády ruské!“

„No, no, páni moji,“ zamiešal sa Kálnický, „my vec nepremeníme, škoda je sa rozhorliť, o pár dní sa bez toho dozvieme, kto mal z nás pravdu.“ Bolo vidieť, že vyhába da-
jakej ostrejšej rozprávke, bárs ho mrzelo vy-
stúpenie Drienovského, ktorého si veľmi vy-
soko vážil. Do Rudinyho bol práve tak zblá-
znený jako do Turkov. Adelka pozrela tak
posmelujúco na Drienovského, že tento za-
bručal pod fúz: „jaký neočakávaný spojenec,“
a cítil sa jako generál, majúci za sebou silnú
rezervu.

„Čok jašša Mehmed Ali!“ zakrikol Ďuro
Kálnický a štrngol si s Rudiny, ktorý po-
divným spôsobom ustúpil od sporu. Mal on
vážnejšie myšlienky na srdci. Zalúbený do
domovej slečny, horel želaním zameniť pole
vojny s údelím lásky. Okrem toho potrebo-
valy známostami zmenkového práva obťažené
Rudnice venovej záplaty. Slnko sa chýlilo
k západu a obcerstvujúci chlad len sa tak
valil z parku a zahrady. Bola to krásna za-
hrada, hraničiaca úzadím s Váhom. Zadnia
čiasťka porostlá bola vekovými lipami, pod
ktorými vinuly sa piesočnaté chodníky. Pani
Kálnická navrhla prechádzku, čo sa všeobecne
prijalo, celá spoločnosť sa pozdvihla — len
Ďuro Kálnický zostal sedieť a nalial si vína.
Drienovský odišiel s chlapci do domu.

Rudiny viedol Adelku na ramene a kráčal
strmo, tak že predbehol ostatniu spoločnosť.
Pani Kálnická s úľubou hľadela za vzdalu-
júcim sa párikom — ona si želala z celej
duše spojiť manželským sväzkom mladých
týchto ľudí. Jej muž bol úplne presvedčený,
že sa tak stane, a tešil sa tomu. Staré meno
Rudnických, bárs v novej forme, náležite mu
imponovalo. O chvíľku zpozoroval Koloman,
že jich nikto nenasleduje. Stáli pod košatou
lipou — u nôh sa jim valil bystrý Váh. Lúče
zapadajúceho slnka ožiarovali malebné rummy
hradu na protejšej strane rieky. Mladý pánik
sa odhodlal a krátkymi slovami nie bez citu
vyjavil Adelke svoju horúcu lásku. Adela sa
zarazila, purpurový rumeň sadol jej na líce
a dych sa jej zarazil v prsiach. Ona síce
šípila, kam cieľa časté návštevy mladého
eleganta a lahodné poznámky dobrej matky,
ale toto vyznanie ju nepripravene prekvapilo.

Vytrhla ruku z ramena svojho sprievodčího
a zostala stáť dva kroky proti nemu. „Tu
moja ruka,“ hovoril pohnutým hlasom Rudiny,
vystrúc k nej pravicu, „udrite, Adela, udrite
smelo a budeme na čistom.“ Srdce devy bú-
chalo prekvapením a jakýmsi bôlno-sladkým
pocitom. Bárs necítila k nemu žiadnej ná-
klonnosti, ba naopak, držiac ho za márnivého
a jednoduchého človeka smiala sa v duchu
nad jeho slabosťami, predsa cítila jakési
zimničné rozochvenie. Niet ženy, ktorá by
zostala ľahostajnou, keď sa jej po prvý raz
vznáva láska a čoby bol ten zalúbenec úplným
Kalibanom. Nadto vedela, jak dobre je za-
písaný Rudiny u rodičov. Odhodlaná bola na
„nie“ hneď v prvom okamžení, ale jako?
„V nedelu,“ zavolala dost pevným hlasom,
zvrtila sa a kráčala svojim pružným krokom
nazad. Rudiny išiel pomáľy za ňou. Nedočkal
ani večeru, a s divným pocitom, ale nie bez-
nádejným, sadol do vozíka a ušiel.

Po večeri sa spoločnosť rozšla. Adela
išla do svojej izbetky, pritlačila čelo na táblu
obločnú a veľké vrelé slzy vyronily sa jej
z očí. Úzkosť jej svierala prsia — ona prvý
raz počala rozmýšľať, čo je to život. Jakoby
bola hupkom z detinstva skočila do zralého
veku. Takéto prechody stoja obyčajne slzy.
Konečne sa zasmiala, utrela oboma rúčkami
slzy a smiala sa chutne, šťastne. Tvár za-
lúbeného poloturka objavila sa jej v smiešnej
podobe. „Ale čo bude v nedelu?“ pomyslela
a smiech uletel z tváre. „Máme ešte sedem
celých dní, avšak aj tie sa minú.“ Z dola od
verandy bolo počuť strýcove „čok jašša!“ —
on už prevrátil po kortešsky tri litre. Ko-
nečne sa zdvihol a ubieral sa neistým krokom
zrovna do posteľe.

Drienovský vyšiel von na verandu. Bol
sám. Dvojrohý mesiac plával nehom a z lipy
nad Váhom klokotal slávik. Hrmot gazdov-
ských vozov zavznieval od hradskej. Celá kra-
jina pripravala sa k nočnému pokoji. Drie-
novský bol smutný. „Jaký to život,“ dupal,
„človek sa večne musí ruvať! Samé protivy,
ach a jaké neprirodené!“ Dosky verandy
zaškrípely pod pružným krôčkom: Adela sa
zjavila. Janko sa chcel vzdialiť. „Neutekajte vy
svárlivec,“ zavolala svojou milostnou prasto-

-rdečnosťou, „ja som vás schválne vyhľadala! Ste mi veľmi, veľmi potrebným.“ „K vašim službám,“ preriekol v rozpakoch náš filolog. „Nás oboch nerozumie svet,“ pokračovala smiešnym pathosom deva, „a preto musíte byť chtiac nechtiac mojím dôverníkom! Však vy zodpoviete mojej dôvere? Ach — veď vy neviete byť zradcom. Pomyslíte si — dnes mi Rudiny, váš súper, tam u Váhu vyznal lásku! Rozumiete, opravdivú lásku so všetkými pri tom nevyhnutnými vzdychami! Bože môj, robil Vám ten chlap prepodivné oči! Ale tá celá veselá historka má veľmi smutnú stránku! Vy znáte naše rodinné pomery, viete, že je do Rudinyho u nás všetko zalúbené, počnúc od dobrého otca až po — po Martu!“

„Nech si ho vezme Marta,“ pomyslel v duchu náš novopečený dôverník mladého dievčaťa.

„Pomyslíte si, pane Drienovský, jaká šurmija by sa v našom milom pokojnom dome strhla, keby vospustná vzdorovitá, nemoresná Adela takto obrátila chrbát budúcu podžupanovi, ablegátovi, pašovi a Bôh vie čo z neho ešte očakávajú!“

„Myslím, že sa tá vec v prvej čiare Vás samej týka — a potom.“

„Ano, ale to potom! Verte mi, ja nemám ani vôle ani vlohy k romantickým scénam! „Neposlušná dcéra!“ „Nevďačnica!“ „S'zy,“ „Prosby“ atď. atď. — to všetko sa mi protiví z hlbiny mojej duše. A v skutku je mi veľmi líto mojej mamušky! Pre Boha, poradte mi, čo tu robíte?“

Toto neočakávané prosté vyznanie rozohrialo dušu mladíka. Videl po prvý raz v živote pred sebou ženské stvorenie, ktoré tak detinne a srdečne zasväcuje jeho prvého do svojích tajností. Videl to rozpalené líce, počul ten nepravidelný dych, svedčiaci o rozčulených citoch. Avšak jako tu pomôcť! Jako tu zodpovedať milostnej dôvere! Adela patrne ctíla v učiteľovi muža, v krásnom smysle slova! „Buď včul mužom, múdram a pomoc poskytujúcim,“ volalo mu svedomie!

„Vy ste celkom sama so sebou na čistom?“ pýtal sa Drienovský vážne.

„Na čistom — vy mňa urážate touto otázkou! Povedzte úprimne, za čo držíte Rudinyho — ale úprimne?“

„Ja ho držím za prázdnu hlavu, na jakých je žiaľ bohu u nás hojná úroda. Vektor, polozvzdelanosť a vniutri práchno.“

„Oblícené, obličené práchno, že vyzerá z ďaleka jako žula — ale len veľmi z ďaleka!“

„Nuž a čo ste mu riekli, jestli sa smiem pýtať.“

„Odkázala som ho na nedelu, dnes máme chvála Bohu iba pondelok!“

Drienovský sa zamyslel. Jakýsi cit pomsty zkrsoľ v jeho srdci, cit pomsty za tie nesčíselné úražky, ktoré musel mlčky znášať od prázdnohlavých maďarónikov. Rudiny by bol práve vhodný exemplár, na ktorom by sa mohol vyvršiť za mnohé pretrpené ústipky — niekedy aj z koralových ústok samej Adeľky sa vinúce.

„Ja viem len jedon východ z tohoto labyrintu,“ ozval sa konečne, „a to je, aby sa vec tak naražčila, žeby nie vy jemú, ale on vám vypovedal z priateľstva.“ „Inšie neviete? Už som ztratila bitku! Ten vám tak horí za mnou jako pivoňka na svätého ducha! A potom je krotký — z ruky bere!“

„Viete byť srdnatou?“

„Nuž.“

„Ostaňte panslávku a ja vám za to stojím, že pána Rudinyho ohne premenia sa na arktické lady.“

Adela uprela zvedave svoje jasné oči na učiteľa, až sa mu duša v tele zasmiala. On ticho pokračoval.

„O tri týždne máme stoličné volby. Rudiny kompetuje za hlavného notára, valný to stupeň k vyžiadanému podžupanstvu, alebo k vyslaneckému mandátu. Vy sa ukiažete revnivou Slaviankou — chýr o tom sa roznesie jako blesk — Rudiny bude museť voliť medzi vami alebo stoličnou kariérou. Verte mi, poznám našich pánikov, pre nich sú tieto úrady zeme šlarafské, oni sa prekúšu k ním aj cez horkú bryndzu; oni často obetujú starootcovskú zem a avitické krby svoje marnému titulu, tým ochotnejšie, keď je s ním spojená pláca. Zabudli pre ne otcov, vyzliekli

sa zo svojstva; myslíte, že nezahodia k vôli ním lásku?“

Adelka sa zamyslela. Na druhý deň rano privítala učiteľa s veselou tvárou.

„Pane professor, môžete počať prednášky, aby ste ma uspôsobili k podivnej úlohe. Ja som sa rozhodla.“

Drienovský bol znamenitý učiteľ panslavizmu, a Adela, od prírody bystroumná, dokázala sa byť nie menej znamenitou žiačkou. Ona bola od kolisky krímená nenávisťou k všetkému, čo sa volalo slavianskym, práve tak jako naše „panské“ dievky napospol. Ale za jedno jej zdravý smysel pre všetko krásne a rozumné, a za druhé túžba striasť sa pekným spôsobom nepohodlného pytača, to dvoje osladilo jej pilulku cudzej príchuti. Drienovský rozprával jej s ohňom o Slavianstve, jeho nádejách, túžbach a budúcnosti. On líčil živými farbami utrpenia južných Slavianov pod Turkom, jích heroické boje na brdách černo-horských a hercegovinských. On pred ňou lkal dojemne nad duševnou biedou slovenského ľudu a krásnil svoje náreky citátami zo Sládkoviča a Kollára. Na to jej prečítal v nemeckom preklade Puškinovho „Kavkazského plienika“ a pohrúžil prijímavú dušu devínu do plamenistej Puškinovskej poesie. Sama Marta, ktorá bola prítomná pri čítaní tejto básne, zvolala na konci: „göttlich.“ Jedným slovom, odokryval pomaly pred očima devy celkom nový svet. Z prvu hľadela na výrečného učiteľa s nedorozumením. Velkosť slavianskeho sveta, v jehož široširých hraniciach žíví sa tuleň a rodí palma, bola deťom novonalezená. Ku koncu semestra ale bola náležite upravená do svojej úlohy. Vedela vysloviť čisto: „kak paživajete“ i „zdravstvujte“ a okrem toho naučila sa niektoré sloky Puškinove v pôvodine.

V sobotu večer sišla sa s Jankom na verande.

„Predsa sa trasiem pred zajtrajškom! bojím sa, že sa potknem vo svojej úlohe.“ On ju potešoval:

„Len smelo slečna! Povážte, že usporíte trom stránkam veľkú mrzutosť: predovšetkým rodičom, potom sebe a konečne aj ohnivému

zalúbencovi! On sa skoro poteší a vyhladá si rovno marnú a obyčajnú dušu, jako je sám. Vaši rodičia sotva vezmú vec seriozne, oni budú celú históriu považovať za plod vášho rozmaru. A potom, verte mi, škoda by bolo vonnú ružičku svit s bodliakom do jedného venca!“

„Patrí aj toto poslednie do panslavistickej vedy?“ zpytala sa Adelka a vzdialila sa. Drienovský pozrel za odchádzajúcou dojemným, cituplným pohľadom.

„Drienovský sa nado mnou smeje,“ dumala Adelka vo svojej bielej postielke, „ale šibal, vie znamenite učíť. Kto by bol hladal v suchopárnom jednoduchom Slovákov taký poklad divných, veľkých myšlienok! Jak mnoho krásneho počula som z tých jeho príjemných úst. Jak mu svietily oči, keď velebil svojich básnikov a mysliteľov, jak rástol, rozprávajúc o veľkom svojom národe, jehož čelo opiera sa o severnú točnu a mohutná päta o Kavkaz, jehož pravé rameno siaha na Alpy, a ľavé k čínskemu múru! Jaký ostrý sarkasmus sadol mu na umné ústa, keď spomínal holoťu zradcov, utrativších pod sebou pevnú pôdu národa! Oni neznajú okrem tej trochu maďarčiny a pár hladkých fráz — ničoho! Ach má pravdu, má pravdu! My visíme v povetří, jako Muhamedova rakev! Nad čím že môže zaplesáť človek ako Rudiny, alebo jako môj stryc! Čím že rozohreje hrud, a povznesie myseľ, snáď hlúpu kortesackou? A potom, sme my vlastne tým, čím sa byť titvoríme? Jaký je môj dobrý otec Maďar, keď nevie vysloviť „öröm,“ čo mu dáš pol sveta! A tá Slavianska poezia, jako rozpráva prasto do duše, jako ten slávik v našej povážskej olšine. Ja som trpela s plienikom, ja som precitila strasti jeho hrdinskej Čerkesky.“ Adela zaspala, a našla ráno biely vankúšik skropený slzami.

Po poludni našiel pán Rudiny rodinu Kálnických úplne shromaždenú na verande. Drienovský bol tichý a mlčanlivý jako obyčajne; pán Kálnický ale nebol veľmi dobrej vôle. Nielen že nelapili Turci cezareviča, ale jích stíhala porážka za porážkou — a to ho úprimne rmútilo. Ďuro Kálnický darmo pokrčil v hneve celé číslo novin, Sulejmanovi nepomohol tým vydobýť víťazstvo.

„Ešte stojí Plevno, a v ňom hrdinský Osman,“ tešil Rudíny turkofilský krúžok, a zalial potechu červeným vínom. Adela pozrela významne na Drienovského, tak že tento nevdojak sklonil hlavu k novinám.

„Pokým mu Skobelev a Totleben nezapražia omáčku,“ poznamenala Adela, a začerveňala sa až po uši.

„Lala, jaký strateg,“ smial sa jej otec.

Jeho brat sa naježil: „asnád aj ty chováš sympathiu k barbarom?“ zamrmlal a odhodil dohorenú cigaretku cez zábradlie verandy.

„Nie strýčko,“ horlila deva, „ale k hrdinskému národu, ktorý leje drahocennú svoju krev za slobodu svojích a našich bratov.“

Rudíny sa usmial v nedorozumení. On považoval slová tieto za satyru.

„Nie, nie pane Rudíny, to nenie k smiechu! Turci vraždia dobrý bulharský ľud už od pol tisíc ročia, a čože vykonali k jích spásu Angličania, Nemci — a tí vaši rytířski Maďari? V najnovšom čase robili faklády k pocte katom a šibeničiarom! Jediný Rus, ten barbar, jako vy hovoríte, stal sa Samaritanom ubitého na púšti, a preto jako ženská, nemôžem cítiť s mým jako s ruským národom!“

Oba Kálnickovci znemeli úžasom. Marta zavolala slabnúcim hlasom: „eau de Cologne“ a Rudíny zbladol zlostou jako stena.

„Pán Rudíny sa vie dokonále pretvarovať! Pred týdnom tam u Váhu bol celkom mojej mysle!“

„Slečna Adela žartuje,“ preriekol Koluman núteným úsmevom.

„Zdravstvujte, gospoda,“ zavolala veselo Adela a odišla rýchlo do izby. Jej matka chcela za ňou, ale ju zdržal muž; „nechaj mladého pocháabela, veď znáš jej bizarné nápady.“

Tu sa ozvaly zo salonu zvuky piana. Adela hrala: „Hej Slováci.“

Ustrnutie spoločnosti zriastlo. Drienovský bol blády, on očakával všeobecný nápad. Avšak lak a zmätok spoločnosti bol tak veľký, že žiaden naňho ani nepomýšľal. Šimon Kálnický šiel za dcérou do salonu. „Čože to stváraš Adela, jaké to chovanie! Prestaň s tou nebezpečnou ariou!“

„Na rozkaz, drahý apuško, jak sa vám to nepáči, mám tam pre tých dvoch pánon vonku ešte niečo na porudzí.“ A s tým počala mocnými akordami hrať „Bože carja chrani.“ Nešťastný turkofil chytil dcérku za rameno — tá vyskočila a objala ho horúce, a tiskla nečítané bozky na jeho ústa.

„Blaznieš dievča — nože veď ma už pust — čo sa ti robí.“

Bozky milovanej dcérky uchlácholily dobrého zemäna.

„Dovol, apuško — idem sa ospravedlniť,“ a v tom poslala k obloku, hladiacemu na verandu. Jej jasná, lúbezná tvár sa spanilo vynímala na temnom úzadí. Vonné vrkoče splyvaly jej voľne šijou. Pane Rudíny, poznáte tú krásnu báseň „Klevetníkom Rossii?“ a a počala deklamovať:

„Il malo nás? Ili ot Perni do Tavridy

„Ot finskich chladnych skal do plammenoj Kolehidy

„Ot potriasennago Kremliä

„Do stien nedvižnago Kitaja

„Stalnoj štetinoju sverkaja

„Ne vstanet ruskaja zemliä?“

V tom zmizla v obloku. Bolo všetkého dosť a dosť. Rudíny dal zapriať. Starý korteš ho sprevádzal. Na druhý deň letel chýr od jedného konca stolice do druhej, že je Kálnického dcéra panslávkou čistého zrna. Rudíny stal sa stoličným notárom a čaroval prstene s Piroškou Zmrzlény, zralou to panenkou s dosť hodným venom.

Drienovský nečakal na výpoveď, ale vypovedal sám. Nahnevany Šimon Kálnický sa pri odobierke s ním pomeril! „Všetkému je na príčine ten zajaty cezarevič,“ podotkol Janko starému pánovi a tiskol mu srdečne dľaň. Dňom pred odchodom pribehla Adela za ním do sadu. „Chcem sa od vás bez svedkov priateľsky odobrať,“ prehovorila a chytila ho za obe ruky. „Vďaka vám za pomoc v biede — u nás je zas všetko v poriadku. len strýc mi nemôže zabudnúť tú hymnu! Vy ste mi pripravil mnohé krásne okamžiky — verte mi, vaše nauky zanechaly vo mne hlboké dojmy. Možno že sa ešte niekedy stretneme v živote — ja vám od srdca prajem, aby ste do tých čias veda duši zapálil plameňom vaších myšlienok.“ Drie-

novský nebol v stave slova prerieť. On sklonil hlavu a poceloval náruživé devine ruky. Adelka sa nahla k nemu a bozkala ho na čelo. Na to zmizla rýchle medzi kríkami. Drienovský stál dlho, dlho v zadumení. Bozk krásneho dievčaťa pálił ho na čele. „Prečože si hviezda,“

šeptal sám k sebe, „ktorú môžeme obdivovať — ale nie dosiahnuť.“ Z neba sa spustil tichý dážď, ten tak príjemno ochladzoval tvár učenca a šumel melancholicky v košatých korunách lipových.

Zmyja.

Román básnický od *Slovackého*.

(Pokračovanie.)

Pieseň V. — Baša.

Prišiel syn stepov výpravou dumný. —
 Jak sa mu peknou tá chatrč zdala!
 Ruža ju poľnia kvetom objala;
 Málo rôznobarevných krásne kolumny
 Až ponad strechu rastú i kvitnú. —
 Tanco rázsochy škripiac práchnivé
 Siahajú v studni vodu blankytnú. —
 Tam Záporožec koňa napája.
 Spievajúce piesne výpravy divé
 I so spevom sa domov vraciava,
 Keď sa večernia zapáli hviezda —
 Na spev odvráva pes so štekáním. —
 Domky visiace v parovách plávin
 Sťa lastovičie černejš s' hniezda.
 Ale pre Turkov, hej, jak to zradné
 V Čertomeliku plávať zákrute!
 Keď doňho parník turecký vkradne
 Z mesta sa nehnu plachty rozduťé!
 Vrahovia čajek, čo jim hrozili,
 Bojac sa sami, od strachu blade
 Darma návratu cesty sledili.
 Nik z labyrinthu jich nevyvedie. —
 Kozák pokojne opustil byty
 I vyšiel na breh — i pop s sviecami
 So zlatokaným ornátom krytý,
 Trikrát posvieca Dnieper križami.
 A keď modlitby z knihy odrečil
 Slovi k hetmanu: — „Mój synu verný,
 Veríš v zázraky?“ — Hetman prisvedčil,
 Lež úsmev hrđý — úsmev malebný
 Osvietil bladá lica hetmana.
 Pop rečie ďalej: „tak v mene Pána
 Ak si krstený, ber obraz božstva,
 Kde malovaná matka Kristova,
 Zanor do vody — nech cudzie loďstvá
 Zhasnú ako tá svieca vosková!“
 Rečie i sviecu do vody zmocí —
 A zástup mlčí — a hetman kročí,
 I obraz chytá podľa rozkazu,
 I malovidlom zázračným blesne. —
 Lež keď sa dotkla voda obrazu,
 Ten sa na drobné kusy roztresne. —
 Pop strašne zblednul — zbledla družina. —

No hetman zvolá: „čo tak blednete? —
 Že obraz puknul? Nie moja vina!
 Zpráchnel v tureckom visiac mečte!
 Ale ten parník zažrel do mŕľu. —
 Turkov pred východ slnca vystrielam
 A len jedného honca zanechám,
 By o tom niesol vešť — do Štambulu.
 Čo ten šum značí? Či šabla Zmyje
 Tak sa na Turkov šjách zotrela,
 Že už kozáckej netkne sa šije?
 Domov kozáci! — nech Turek dumá,
 Že už družina naša vymrela,
 A keď noc hluchá na zem zatúla,
 Buďte po ruke — všetci hotoví
 Na zvuk trúbočky. — Domov kozáci!“

Slnce zapadá. — Dnieproví vtáci
 Čáple kladú sa do sna v sítoví. —
 Parník na melni dýchať nevládze,
 Z trstia nevidno spodok ozruty;
 Nad zelenavé výsypov hrádze
 Vyčenieval sťažeň — no stál prikutý.
 Slnce ružové — nekryté mhlami
 Tonie vo vlnách. — Blesky hynúce
 Spaly na plachtách, a nad plachtami
 Viselo brezín listie plačúce;
 A ešte vyššie na vetril štíte
 Vlajky bašove zlatom blyškajú,
 A ešte vyššej v neba blankyte
 Lastovky v rýchľom letku piskajú. —

Tichý je obzor, — nech Turek sníva,
 Že je násypov pánom na Niži,
 Nech spí hlboko, bo už na križi
 Sadol si do sna sokol stepový. —
 Vychodí mesiac — smutne sa díva
 Na zatiahnuté mhlami ostrovy. —

Tichosť bájočná — i noc hlboká. —
 Turek na stráži zbrojou si blýska,
 Z chatrč kozáckych nezpúšťa oka;
 Ale po domkách hasly ohniská. —
 Turek modlitby šemre proroka,
 I tak mu v rajach oko osleplo,
 Že nedostrehnul, keď v prostried tieňa
 Iskriacej žiare zableslo svetlo,
 Sťa by zbudené ohne z kremeňa. —

Ako tureckých zahrád skupiny
Keď raz zakvitnú kvetom žiarivým,
Tak Dniepra brehov husté trstiny
Náhle rozkvitly kvetom ohnivým. —
I blesk pozlátil breziny čelá,
Na štyroch mestách voda horela,
Plamene šlahnú nad brehy hore,
I rychlým letom v jedno sa slialy
I to ohromné požiaru more
Pod parník strašné točilo valy. —
Na krik strážnika kopa zbudená
Sbehla sa Turkov. — Rozpač strašlivá!
Rozpač bezsilná! — More plameňa
Suché parníka dosky podmýva. —
Kopa zarukla, i omráčená
Umkla. — Tichosť preúzkostlivá!
Razom v tichosti, parníku známa
Divo zvrešťala trúbka hetmana. —
Na ohlas trúbky sfa z ohňov pekla
Stáli kozáci na čiernych skalách,
Myslel bys', že to pomsta si vztekla
Žlč hnevu hasí v ohnivých valách. —
Na nahých štítov bralnatom skáli
Jako obrovské sochy si stáli:
Zdá sa, že duša jich mramorová
Nečuje hlasu, kriku rozpači. —
Slyšno hrmiace hetmana slová:
„Chlapei! Kým plameň Turkov obsačí
Kto ku parniku tomu doplynie,
Jestli v ňom baša, bašu vyhladá,
Bašu ukradne, toho náhrada
Piastrov s hetmana úctou neminie!“
Kozáci mlčia. — Za všetky svety
Kto pôjde v peklo? Hľadte — sám Zmyja —
Sfa drak ohnivý plameňom letí —
Rúti sa do vln — vlny rozbíja —
I sa zanoril. — Tam iskry padly,
No z tej kúpele nevýnde celý. —
A teraz Turkov padly výstrely. —
Vidno ho zase. — V stried tlum vybládlý
Vpadol. — a — Turek v rukách hetmana. —
Už sfažeň horí. — Hetman sa stočil
Do vln plamenných i s Turkom skočil,
I vlny krája, — vody rozháňa. —
Rozkoš to krájať také úkropy!
Lež hľadte, čo to? — Hetman na skale,
Na znak turecké rozvíja šále:
A Turek sa mu svíja zpod stopy. —
Keď blesk slniečka prvý zablknul,
Belasé sa len dymy krážily;
Lode bašove požiar pohltul.
I z brál sa čierni obri ztratili. —
Tak hľa, na pokyn hetmana ruky
Zahoria ohne, — hasnú požiare —
Po brehách vidno veselé tváre —
Čuť divé spevy, torbánov zvuky. —
Čo taká tá Sič, hlasná, veselá?
Čo sa k tej lipe ľud ten tak rôji?
Čo tolko smiechu? — Či korisť delia?

Či kar za padlých vystrájať stroji?
Či mu práporec poslal kráľ poľský?
Nie to príčinou! — V prostried družiny
Vznáša sa veľká klieťka z trstiny,
A v klieťke sedí — baša Nátolský. —
Len pred pár dňami sto miest bol pánom,
Zamykal tisíc devíc v háreme,
Bol otcem syna; teraz bez zeme. —
Syn mu zahynul váľčiac s hetmanom. —
S hetmanom divé živly vo spoji
Zničily mestá, a divá raja
Jako na tygra hľadi v sífovi,
Pluje mu na tvár, smiechy vystrája. —
Čo musel trpeť, nik nevysloví,
Lež utrpenie v srdci zatvára. —
Keď ho ranily posmechu slová
Pohrdla nimi tvár mramorová.
Jeho povaha mnoho vytríma. —
Ale keď s tvárou pristúpil hrdou
Kozák ubraný v zbroje Selima,
Baša na neho pozrel s pohrdou,
Predsa neznal sa, neznal tak stráňif
Zpomienok syna; prse mu zchvely,
Nemóhol v očiach slzám zabráňif, —
Dolu mu sivou bradou letely. —
Temnej sa noci krýdlo černeje. —
Lud sa rozišiel domov v pokoji. —
Len zbrojný kozák na stráži stojí,
Číta hodiny, nad väzňom bdeje. —
Okolica je do mhy ubraná,
V tichosti počuť hlasy strážnika:
„Kto ide?“ — Hetman! — „Vitam hetmana!“
Zmyja mlčiaci klieťku odmyká,
Potom odvráti tvár zamyslenú:
„Domov kozáče! Stráž Zmyja stojí!“
Zastal i lampu odkryl tajenú,
Svetlom do tvári svietí väzňovi.
„Žiť budeš, bašo! Posmech prežil si;
Znáš ma?“ — „Ó, poznám, poznám, satane!
Vrah môjho syna!“ — „Krev za krev, pane!
Bašo, ty môjho otea zabil si —
Blesk fa bunčukov zaslepil vášny!
Tys' ho očiernil, — ty od Sultána
Niesols' oteovi šnúřčok hodbabný —
Ty sám na bašu — na tvojho pána!
Ja ruku majúć ku pomste slabú,
Ja sám, syn bašov, z mesta vyhnaný,
Keď som sa obzrel v rodné strany,
Otea na bráne videl som hlavu;
I dosiaľ ešte, keď noc je tmavá,
Tá bľadá hlava predo mnou stáva,
I krvavými žmurká očima. —
Lež teraz Zmyju tiene nestrašia,
Sen môj kúpil som smrťou Selima,
Teraz po tvojej priahneni, ó baša!
Krvou zaplatíš slzy Zuleme,
Slzy, čo liala v tvojom háreme;
Lež v rovnej váľke oddáš ju zbrojný.
No rušaj so mnou, — neboj sa zrady!“

Šli oba mhlami. — Baša spokojný
 Obracal oči na mesiac bládý. —
 Šli krútnou cestou pomedzi brezy,
 Čo zámok strašný nad brehom strehly. —
 Vôkol ohromnej prostrednej väzi
 Viež menších ľahké strely vybehly,
 V väzoch sa smutný kuvik ozýva,
 V nich blesk mesiaca i mhla prebýva.
 Vošli do zámku. Vošli do sály.
 Po stenách blyštia zbroje, — z povaly
 Blesky kahanca temné padaly.
 Z ďaleka šumia Dnieprove valy. —
 V ďalších komnatách, ó div nad divy,
 Jaké to čudá v zámku dneprovom!
 Na tele krásnych stien lazúrovom
 Iskria lamp hviezdy; kobercov nivy
 Kvetom zakvitly, a kvet tak svieži,
 Sfáby bol rannou rosou zperlený. —
 Tu i tu kryštál zastúpil steny;
 V zrkadlách oko beží i beží
 I nová ide za sálou sála! —
 V každej tie samé lampy sa pála —
 Či to sú čary? — Tou bys' dokráčal
 Ďalekou chodbou až ku večnosti!
 Podlaha fatá z mramor belosti;
 A delfín zlatý vencom otáčal
 Kryštál milými čo zve chladami:
 A svetlá iskria pod vody sklami. —
 Človeka zehytia divné úchvaty,
 Keď oko dráždi bájna veľba,
 Zrak oknom sály beží z komnaty,
 Beží spočinúť v blankytách neba;
 I padne náhle v prepať bezodnú,
 Nad ňouž lúč pláva mesiaca divá. —
 Hetman porušil spruhu tajomnú —
 Zlatá sa stena náhle odkrýva;
 Pred okom leží dvorana nová,
 Alabastrovým svetlom zatmená,
 V striedku záclonou mhlistou zastrená
 A za ňou jasnosť striebrištá — dňová. —
 Na zlatom sadlí oba diváne. —
 Na znak hetmana za opón mhlami

Zavznely harfy — počuť spievanie
 Miernené tichým echom, slzami
 Chladnej fontány. — Potom za spevom
 Dvanásť bájných diev — edena sláva! —
 Kráča čalúnom, s rajským povevom. —
 Srdeca bašovho tkla sa dlaň pravá,
 I tvár odvrátil, i oči zpusťil,
 I zbladnúc celý sťa biela stena
 Riekol: „stýlet môj ma opustil
 Neverný ako táto Zulema!“ —
 „Bašo!“ — tak hetman, — „ona šťastlivá
 Z vašich palácov berie podarky,
 Len pre ňu moja čajka sa kýva,
 Blyštia paloše, hrmia jančárky!
 Len pre ňu Zmyja za dlhé letá
 Zrádza, zapieral svojho proroka,
 S tvárou zmenenou chodil do sveta,
 Bárs v srdci bola rana hlboká!
 Hetman, spolu vrah, mojej družiny
 Neraz prebraný s bratmi Tatármi
 Vlastné dediny ničil požiarmi:
 Často cez dlhé, dlhé hodiny,
 Pamätám, práve pred dňom výpravy
 Sťa had ukrytý pomedzi trávy
 Ležal i plazil som sa deň celý,
 By každú chvíľu škodiť som mohol,
 By šum kozáckej počul som strely;
 Skorej než ľudia poznal ma sokol. —
 Tvár som pripravil, aby udané
 Nosila taľy. — V takej nevoľi
 Jako dvojbarvný lístok topolý,
 Trpel som muky — nevyplakané —
 Keď vlastné selá páľil som, súžil,
 Keď som prekliata od nich zasľúžil:
 Blahoslavili —! Ale už bladá
 Hviezda sa moja mračí i padá,
 Bo v ruke obraz puknul mi svatý!
 Odkryjú zradu — tá hlava zletí —
 Preklajú!“ V tom hlas hromový letí:
 „No buď prekliaty! No buď prekliaty!“ —
 A pred hetmanom zastal v komnate
 So zlatým krížom pop v čiernej šate. —

(Dokončenie.)

Pribislav.

Poviestka o páde zadunajských Slovákov.

I.

„A hnevu neba ešte dosť nebolo. Nové mračná sa sháňajú, uderí z fažkého oblaku a národ bude zahladený.“

„Nebu sú ľudia nie hračkou. Čisté srdce, mocné ramená — a Bôh neopustí svoj národ!“

„Veríš?“

„Čo sa môže v budúcnosti stať, to neznám; žeby však tu teraz nebol len zlomok národa samostatný, keď otcom nebola by sa zunovala jednomyselnosť, to bôľne vedomie nás všetkých.“

„Ľudia sa radi pozabudnú; v ľuďoch city rozličné posobia.“

„Nechže sa ale v takýchto časoch nikto

nepozabudne. Keď tie rozličné city nemôžu sa jedným žľabom, k jednému cieľu prúdiť, tak jich vytrhať, vykoreniť z hrudi; nech radšej sami nad sebou plačú jednotlivci, akoby nad národom, jehož záhubu zapríčinili, plakať mali.“

„A môžem sa spoľahnúť na svojho syna?“

Význam, ktorý v tejto jednoduchej, tichým, tiahlym hlasom vyrečenej otázke spočíval, dotknúť sa pýtaného. Najjemnejší otras hlasu, z nehož pozostávaly tie slová, preryl sa mu do hlbín duše. Nemo si zastal; ale hrdo zdvihnuté čelo a blesk očí od slov srozumiteľnejšie hovorily: „Čo to znamená? Čo žiadaš?“

Otec jeho, šedivý Radosta, mohutný pán slovenský, vzal ho za ruku, nemo pojal ho k obluku hradu, odkiaľ vidieť bolo neďaleký Ostrihom a okolo ústia Hronu protivný breh Dunaja. Tam tým istým, významu-plným hlasom slovil:

„Znáš, čo je to?“

Slnce práve zapadalo, odblesk jeho posledných lúč prehladným činil kraj, ktorý z vysokého okna hľadiac otváral sa oku.

Ostrihom, sídlo veľkého kňaza, teraz už apoštolského kráľa, nadobýčajne živý obraz poskytoval oku, a z druhej strany, pri ústí Hronu hemžily sa zástupy — podľa jích pohybov súdca — mužov, ozbrojencov.

Syn Radostu, junácky Pribislav, po prvom pohľade odvrátil hlavu, ako vôbec robievame, keď s nemilým predmetom stretne sa nám oko.

„Latináci sa proti nám chystajú; musia vetriť niečo,“ hovoril otec. „Veľký kňaz, či ako sa už teraz menuje, korunovaný apoštolský kráľ iste dost mocným cíti sa k pokoreniu nášho kňaza. — Teda vidíš to a vieš, čo znamená.“

„Neušlo to mojej pozornosti,“ ozval sa zamračení Pribislav; „ale nezahálajú ani na Blatnici.“

„Čakaj, čakaj, ešte nevieš, čo chcem s tebou. Keď len tolko vieš, to ešte nič nevieš.“

Mládenec sa napnul, oči mu zaiskrily; zpanätal sa ale, že to s ním otec tak hovoril.

„Vedeť musíš,“ pokračoval Radosta, „že je Štefanovým vodcom Venceslav.“

„Nuž?“

„Pri hodoch v deň korunovania Vaeclava akýsi blúdivý spevec veštil Venceslavovi, že jeho rukou zahynie kráľov najväčší nepriateľ. Pod istým na tom zakladá sa jeho terajšie vodcovstvo, lebo pilnému pozorovateľovi neušlo, že od tých čias vždy viac rástol v Štefanovom dvore. Kupa, tiež vie o tej veštbe, môže byť, viac dá na ňu, nežli na príklad ja, preto ty musíš na Blatnicu ísť. Ale strana naša je na tomto vidieku slabo zastúpená, blízko sme sídla latinákov, my tu predstráž tvoríme, a jest sa čo obávať, že neprejde ani dvakrát dvanásť hodín a už bych ťa tu potreboval, alebo že ti už ťažko bude vôbec dostať sa nazpät. Preto — na koňa sa, akonáhle zaľahla tma; preto — hore sa „abych s prvým krokom videl, ako možno mi spoľiehať sa v prichádzajúcich ťažkých dňoch na svojho syna.“

Starý Radosta dobre vedel, že niet na dvoch stranách Dunaja, ani tam medzi nevernými latinákmi, ani tu medzi svojskými takého junáka slovenského, ako je Pribislav; ale neprezradil to pred nim ani slovíčkom, vždy len takýmto hlasom hovorieval k nemu. V časoch, kde sa o život národa jednalo, on len bezohľadne pobádať vedel; v časoch, kde ten národ svojou vinou letel do záhuby, on žiadnemu jeho členovi neprisúdil uznanosť.

Pribislav čo hovoriť mal, to urobil niekoľkými slovy, potom stisnul otcovi ruku a na jazyku s Venceslavovým menom, v hlave s junáckymi dumami opustil svetlicu.

II.

Sloveni opustili svojich bohov, Svetovid, Trihlav, Perun zanikli pred jediným pravým Bohom, a národ pod panovaním Rastislava a Svätopluka došiel vrchola svojej moci a slávy.

Cyrillom a Methodom učený národ, vyjmúc nepatrných zlomkov, jednosvrne prišiel k poznaniu pravého Boha, slávil ho vrúčne a jediným jazykom; preto zmohutnel, zkvitnul a vzbudil závisť svojích susedov. Prišla však prvá nesvornosť a požonské polia staly sa hróbitovom jeho samostatnosti. Vzmužil sa však asnáď, zpoznal svoj blud? Nie! Nie

veď by tak v krátkom čase na prach bol zlámal susedmi mu hotovené jarmo. On zavrhol jednomyslnosť, spustil sa vo vzývaní Boha jednoty jazyka. A Sloven latinského obradu nebol menším nepriateľom Slovena slovanskej cirkve, než Nemeč alebo Maďar.

Po prvýkrát viera otcov, viera pohanská, opustená bola jednomyselne, celým národom: preto zrástla, zkvitla država veľko-moravská; po druhýkrát vieru otcov, cirkev slovanského obradu, cudzím vplyvom nenakvasená vrstva národa nechcela opustiť za príkladom väčšiny: preto Sloven jednomyselne nemohol pokračovať na svojom oživotvorení, áno — ubíjal sám seba.

K države, utvorivšej sa po pohrobení slovanskej samostatnosti na poliach požonských, Zadunajsko bolo pripadlo zo slovenských zemí, ako podriadené kniežatstvo. A tu ešte i v tých časoch, keď už na stoličích državných veľkých kniazov z Ríma poslanou korunou venčaný kráľ Štefan trónil, tou rečou chválevali Sloveni Hospodina, v nejj Cyrillom a Methodom bol jich otcom zvestovaný. Kňaz Kupa mocnou rukou držal zástavu slovenskú.

Ale dve ostré šable nemôžu obstáť v jednej pošve.

Alebo padne zadunajské kniežatstvo, alebo ztratí država svoj nový útvar.

Štefan i do Kupovho kniežatstva uvádzal latinský obrad a cieľom jedinnej vlády postupne ničil popri iných moc i zadunajského knaza; Kupa naproti tomu vyhánal zo svojej zeme latinských kazateľov a previesť chcel vypovedanie podriadenosti. Vyhánaní mníši a nimi vedený ľud nazvali ho pohanom, on jim avšak tým odpovedal, že za jedného pekného rána na obranu slovanskej cirkve postavil svoj ľud do zbroje.

Sídlo kniežatstva, u vtoku Sály do jazera ležiaca Blatnica poskytovala obraz, pri jehož spatrení ožily nádeje nie jedného Slovena. A Kupa vedel tie nádeje udržovať. Všade bol prítomný, pre každého mal aspoň jedno povzbudzujúce slovo.

Práve vrátil sa z prehliadky mužstva do hradu, keď oblokom od severnej strany zazrel jazdec letmo k bráne uháňať. Muž v sedle

a beh koňa teraz na Blatnici nebolo nič zvláštneho; ale tak letiaceho pohonu sám kniaz dávno nevidel.

A o chvíľku už za dverami, v predsieni ozval sa hlas, ktorý, ač ho po tieto dni okolo seba ešte nepočul, nebol neznámy Kupovi.

„Buď mi vítaný, junáku,“ predišiel knaz vstúpivšieho posla. „Čo dobrého prinášaš?“

Ten sa uklonil a zvučným hlasom slovil:

„Kňaze, kráľovské vojsko shromažďujú!“

„Viem.“

„Každú hodinu k očakávaniu je jich vyťahnutie do pola.“

„Náš tábor sa dnes pohýňa; posilu na pochode budeme pripájať.“

„Jich vodcom je — Venceslav.“

„Hah!“

Nastalo mlčanie.

Mládenec sa hnul, akoby odhodit mal, Kupa lapil ho za rameno.

„Žiaden strach, Pribislave.“

„Kňaze, pravý Sloven sa nikdy nebojí!“

„Verme v Boha, spoľahnime sa na silu junácku a zradcovia naši pootvárajú si oči. Ale i ten kráľovský prestol je ešte veľmi nový, ešte nenie tak upevnený, žeby mu Kupa nebezpečným nebol!“

Pri týchto slovách triasol sa, hrmel hlas knazov, a ako zpod ťažkých mračien strely hromu, tak mu sršaly iskry z očí.

Pribislav stál a hľadel, akoby povedať chcel, že takýmto činom rád vidí svojho knaza.

„Dovolíš mi odísť?“ ohlásil sa, keď odhrmelo poslednie slovo Kupovo.

„Môj rozkaz posial beztak došiel k vám, otec bude vedieť, čo robiť; ale id', ponáhľaj sa. — Si však ustatý, junáku; potrebný si, keď nie oddychu, aspoň pokrmu a nápoja.“

Mládenec sa vztyčil, v celej mohutnosti predstavil svoju krásnu postavu, ukáže tak, že nepotrebuje posilnenia.

„Toho nie,“ vetil knazovi; „káž mi však milostive koňa dať, bo môj vysilený padnul pod bránou.“

Kupa vzal junáka za rameno a vyšli na nádvorie.

(Dokončenie nasleduje.)

Reservista.

Obrázok z poslednej bosenskej vojny.

Napísal *Ant. E. Timko.*

(Dokončenie.)

V.

S briežďacím dňom zasurmily surmity pred Sarajevom. Polnice zajačaly, bubny zasramotily a vojenská hudba vpustila do toho vrenia svoj okúzľujúci hlas. Tlupy vojska hrnuly sa z tábora a pokračovali k tomu bodu, ktorý hral najznamenitejšiu úlohu bosenskej výpravy. Ostrostrelcom dostala sa i teraz úloha stúpať v čele šíkov a prvým vniknúť do mesta. Lež bola to tvrdá úloha — bola to práca požadujúca obete krvi i životov.

Dobýjanie mesta Sarajeva sa počalo, vojsko hrdinsky plnilo úlohu svoju . . .

Ale i povstaleci bosenski, sorganisovani Hadži Lojom, hlavným náčelnikom hord turecko-muzulmanských mocný odpor kládli vojsku rakúskemu. V divom huku striedaly sa výstrely a dunenie diel z oboch strán. Obe vojská vzdorovaly za dlhší čas. Dobýjanie hradieb a stanovísk mesta Sarajeva trvalo úplných dvanásť hodín. Kolko hrdinských vojinov kleslo tu od gúl, kolkých porazily jatagány a handžáre — ale konečne po tuhom a hrdinskom boji — na mraku dňa, zmocnily sa naše kolony — mesta. Dvojhlavý orol zavial na baštách Sarajeva, povstaleci ustúpili, pušky a delá jejich utíchly, odpor zaniknul.

Naši zmocnili sa a dobyli Sarajevo!

V hustých tlupách vífazoslávne hrnuly sa ďalšie broje do vnútra mesta, lež ešte nebola dokončená krvavá práca dnešného dňa.

Na uliciach Sarajeva vyvinul sa „pouličný boj!“

A čo môže byť strašnejšieho?

Vojín, nemajúc sa čím kryť, vystavený je tu gulám nepriateľa, páliaceho naňho z úkrytov a záloh, a nevidí ho.

Hrozné divadlo!

Šiky našich vojinov počaly sa riediť. Na námestie nevnikla ani jedna desatina vojska, bez toho, žeby nebola preriedená!

Na čele desatiny svojej stúpil ulicou Sarajeva i náš šikovateľ Štefan Tisina. Rozhor-

čenostou nad zákerníctvom muzulmanov roz-zlobený podobal sa levovi, a gulka jeho zasiahla nejednu tureckú makovicu. Dôstojník u boku jeho veliaci padol poranený, a súdruhovia jeho redli.

Zdalo sa, že vyššia, neviditeľná moc ochraňuje ho, keď pri ňom mužovia padali, staby muchotrávkou potrávené mušky. Po bedlivom priezkume zbadal Štefan, že z palácu bosenského bega — Turka, dobre mierené gule ráňajú jeho súdruhov. Tam na ten dom obrátil i Štefan svoje kroky s pozostalými dvanástimi chlapmi svojimi. A sotvy že dostavil sa na blízko paláca begovho, opäť blysko sa to, a gula zronila mu pokrýv hlavy, hneď nato druhá gula ranila ho slabo na ramene. Výstrely z begovho palácu padaly z husta a v málo minútach päťoria zo súdruhov jeho padli.

Bystrozrakostí svojej čo strelec od prírody, mal čo Tisina ďakovať, že konečne dopiadil sa prameňa, odkiaľ tak mnohé výstrely padaly. Na streche begovho obydľia bolo malé okienko a z tohoto páčil na vojsko neviditeľný nepriateľ!

Jedon pohyb rúk Štefanových ku pozdvihnutiu pušky dostačil, zablysko sa a zhrmelo, a strelba v okienku strechy umikla.

Siedmi rakúski vojaci so šikovateľom Štefanom Tisinom v čele oborili sa na begov palác. Tichosť však panovala v ňom a na chodbách jeho nenašli živej duše; v pár minútach vnikli do vnútra, prekutali celé obydlie, ale marne, po povstalcoch ani stopy . . . konečne na povale domu, nalezli v krvy válaajúceho sa — ozrutného muža. Ešte posial držal křčovite pušku v ruke.

Bol to sám majiteľ a pán domu: Hamzi beg, ten samý, ktorý výstrelami svojimi piatich vojakov zronil a Tisinu poranil.

Beg svíjal sa v smrteľnom zápase.

„Himmelkrucitürken!“ zakľial Tisina druh Tyrol, a skôr, jako mu v tom šikovateľ prekazil mohol, stúpil mu päťou na krk a

pažbou pušky svojej dodal Turkovi posledný úder.

Oči víťazov našich blyštaly nevy-povedateľnou radosťou nad prevýšením tohoto odporu, a veľkú ošklivosť dali na javo nad zkrvaveným telom zabitého Turka.

„Brati!“ zvolal Tisina, „ďakujme Bohu za víťazstvo! Toto okamženie nikdy nezaбудnem!“

„Súdruhovia!“ vetil zas po chvíli, keď telo zabitého Turka z povali na dvor zniest dal. „teraz po prestátom nebezpečenstve pohľadajte si niečo pod zub! Jako vidím Turčisko tento zdá sa mi bohatým — snád naj-dete niečo v pivniciach jeho k zahryznutiu a k zapitiu!“

Vojaci dali sa hneď do prekutávania begovho obydlia. Sám Tisina šikovateľ, súc starostlivý o bezpečnosť svoju, šiel obozret stavisko.

V úzadí palácu begovho, uprostred stromami vysadenej zahrady stálo štvorhranné stavisko s malými zamreženými oknami a silnou brámkou. Tam zabľúdily kroky Tisino-ve so súdruhmi. Vojaci vypáčili bránu, vnišli do chodby a k nemalému prekvapeniu svojmu našli sa — v begovom hareme. Desať ženstín obývalo tento kútik. S krikom pri-vítaly ženštiny vojakov, prechádzajúc pred zrakom jejich do svojich úkrytov.

„Neprechajte plaché srnky!“ hlásil Tisina ku ženstínám, „vám sa nič zlého stať nemá! Ste svobodné od tejto chvíle!“

Ženštiny však nemaly dôvery ku ním. S nárekom prosily o smilovanie.

„Ste svobodné!“ ešte raz zvolal Tisina a tieto upokojac sa vlúdnosťou šikovateľa, počaly dôveru v ňom nadobúdať.

„Prichystajte nám nejakú večeru!“ volal Čech Václav Orlíček.

„A sossníme vaše závoje z tváre!“ zhurtoval Tyrol, a hneď i pomohol jednej sossiat z obličaja hustý závoj.

Krásna mladá deva objavila sa zrakom víťazov.

Jej príklad nasledovali všetky ostatnie.

I boly medzi nimi krásavice, z ďalekého orientu.

Po uliciach Sarajeva, dost hlboko v noci, unikala strelba, mesto bolo dobyté. Hadži Loja so zbytkami povstalcov bol z mesta vy-tlačený, utiahnul sa na juh. Dvojhlavý orol vial na hradbách podmaneného Sarajeva.

„Urrá!“ zaznievalo ulicami.

VI.

Tu i tam po uliciach sarajevských konaly sa ešte dost smutné výjavy výboja; vo vše-obecnosti však panoval už pokoj. Doma pe-zostali obyvatelia, bez rozdielu vyznania, po-korily šije svoje pred víťazom Filipovičom, a teraz hlboko do noci častovali vojsko.

To isté dialo sa i v paláci Hamzi bega, najzúrivejšieho odporca a najfanatickejšieho Turka, padlého guľkou hrdinského šikovateľa Štefana Tisinu.

Ženy haremu begovho častovali vojakov v dvorane obydlia svojho. Častovali jich okázale.

Naši víťazi cítili sa skoro v kruhu drieč-ných žien, dost dobre a pohodlne, a keď jich tieto ešte hudbou na miloznejúcich gytarách a tamburicach rozveselovaly, vystúpil rozmar jejich na vyšší stupeň. Naši víťazi, častovaní štedre zo zásob bohatého bega, dali voľný výraz veselosti, veď nemali sa viac obávať nápadu od povstalcov, z mesta zapudených.

Begove ženy, pri chutnej večeri, nastolily vojnom i výborný nápoj.

Vojaci nachádzali sa v sladkom rozčulení.

Nuž, a či by si nesmel dopriať vojín, po tolkom prestátom nebezpečenstve, honosiaci sa víťazstvom, blahú chvíľu vyrazenia a slad-kého pocitu?

Úprimného pozoru ženština, vynikajúca nad iné súdružky svoje krásnyma modrým a očima, a hustými kotúčami havraných vlasov, obzvláštne nápadne chovala sa k Tisinovi. Jemu jej držanie nemohlo ujst, avšak sú-kromne s ňou hovoriť nebolo mu možno, čoby podozrenie bolo vzbudilo u jeho sú-druhov.

Ženština táto hovorila srbsky, tak, že jej Tisina dostatočne porozumeť mohol.

Práve keď Tisina, líbovonný nápoj ku ústam svojim donášal, položila ženština prst svoj na ústa, a pokrútila hlavou.

To bolo jakési výstražné znamenie.

Ďaka Bohu, že mu Tisina porozumel, okúsiv máličko, nepil ďalej. Zadumal sa na chvíľku a premýšľal o tajomnom znamení odalisky begovej — a nešpil nič dobrého.

O malú dobu, keď sa vojínovia podaným jim od žien nápojom rozveselili — počala každého z nich zaujímať jakási slabosť telesná a zmalátnelosť, neskôr dostávali závrat a jedon za druhým upadali v bezcitnosť a tuhý spánok.

I sám Štefan Tisina, ačkoľvek nápoja mnoho neužil, upadnul do slabej mdloby — a zdalo sa mu, jakoby pohyboval sa v hustej hmle. Hlava sa mu točila, avšak ale prítomnosť ducha neutralil. Súdruhovia jeho — omámení, ležali poválaní po mäkkých pohovkách, ležali bez pohybu, uspaní: opiumom.

„Zrada!“ vytasil zo seba Tisina, počnúc lomcovať so súdruhmi svojimi, ale nebolo možno žiadneho z nich k životu prebudíť. Spali tuho, jako zakliati.

I pekná odaliska begova zmizla z dvorany. Čo bolo vo veci?

Najstaršia žena Hamzi begova, Fatima, vidiaca muža a pána svojho mrtvého, s otrokyňami svojimi ustanovila na vojnoch dom begov opanovavších vyviešť strašnú pomstu. Zavolajúc ku porade a spolu pôsobeniu všetky ženštiny haremu, usniesly sa tieto na tom: namiešať vojnom do nápoja opium, túto uspávajúcu látku, ktorá sa v každom tureckom dome nachádza, a vojínov v stave omámenia prepadnúť a povraždiť.

A plán bestíi týchto sa skoro vydaril.

Ďaka však driečnej Srbkyni, ktorá lútosťou pohnutá nad driečným šikovateľom, tomuto tajomným znamením dala na javo, aby nepil . . . Vojínovia boli by ináč všetci ztratení bývali.

Práve chcel Tisina volať na obranu, keď do dvorany hrnuly sa dlhými palošmi ozbrojené begove ženy.

V čele jích stála Fatima, najzúrivejšia zo všetkých.

Štefan Tisina, na samoobranu odkázaný, na prvý pohľad zvedel úmysel týchto zradných hyen.

Schopil sa, čo vyburcovaný z pokoja lev, nasadil bodák na pušku, a k jích nemalému prekvapeniu zastúpil ženám ďalšiu cestu.

„Ani krok ďalej, tygrice!“ hlásil prudko a nastavil bodák proti nim.

Desať žien obklopilo s palošmi šikovateľa. Driečnej Srbkyně medzi nimi nebolo.

Na dorážanie žien bránil sa Tisina udatne; nebolo by to dôstojné bývalo, poddať sa babám. Tisina, odrážajúc nápady jejich nedovolil sa jim priblížiť ani k jednomu zo svojich súdruhov. Mal ťažkú úlohu, brániť seba a spiacich.

Fatima čo zúriaca tygrica vidiac, že palošom svojím vojína nepremôže, vytrhla zpoza pása pištoľ a pália na Tisinu. Po druhýkrát preletela guľa pokrýv jeho hlavy.

Teraz neváhal viac ani Tisina — strelil.

Jedna zo ženštn prestrelená rútila sa k zemi. Dvorana naplnila sa dymom. V tom zasiahla Fatima Tisinu ostrím paloša cez hlavu . . . ale druhý sek opakovať nemohla, lebo s desným výkrikom — prebodnutá cez prse bodákom Tisinovým — klesla k zemi.

Ostatné ženštiny, vidiace náčelníčku svoju klesnúť, opustily rýchle miesto toto a ukryly sa v chyzách haremu.

Štefan prenasledoval jich v zápätí. Tam na chodbe do haremu stretol sa s driečnou Srbkynou. V rozhorčenosti svojej bol by ju skero preklal, keby nebola posvietila.

Poznal ju.

„Ďaka ti, driečna ženo!“ hlásil ku nej, ty si ma a súdruhov mojich zachovala od špatnej smrti! Ratuj sa!“ hovoril ďalej, „bo zapálím toto psie hniezdo!“

Srbkyňa potiahla Tisinu stranou a počala mu dosť srozumiteľne hovoriť:

„Medzi vniknúcimi vojakmi do begovho haremu poznala som v tebe Slovana; a tu hned vznikla vo mne myšlienka po osvobození sa z tohoto žalára, v ktorom uzavretú držal ma od roka shovädilý Hamzi beg. Znaj, že som dcéra svobodnej Čiernej Hory, násilným spôsobom z rodinného domu uchvátená, aby sa stala odaliskou begovou. Ja jediná som krestankou v hareme. Tie ostatné sú Turkyne a Arnautky. Srdce vo mne pukalo, keď som videla, že so súdruhmi svojimi

pijete uspávajúci nápoj, po jehož užití sa žiadon z vás k životu viac prebudit nemal.“

„Dost mi je toho vedieť, driečna deva!“ stísnúť ruku Čiernohorke, vetil pohnute Tisina.

„Si svobodná, a navráť sa ku otcovi svojmu!“

„Ach! nemám viac nikoho na svete!“ bôľac odpovedala Milica; „otec padol v boji pri Podgorici a milených bratov mojich zrúbali Turci pri mojom únose z Čiernej Hory!“

„Som tvojou,“ dodala ešte, „vezmi ma sebou!“

Štefan krútil hlavou.

„Budem ťa verne ľúbiť, budem ťi otrokyňou!“

„Mám doma ženu!“ riekol pohnute Štefan, majúť sústrasť nad nešťastnou devou.

Milica vydala zo seba hlboký vzdych a ztratila sa v nočnej tme.

Práve vchádzala do domu begovho vojenská nočná patrulla, privolaná sem padnuvšími v dome vystrelmi. Tisina, krvácajúť z rany na hlave, pokročil vojsku v ústrety. Ešte v tej istej noci shorel a na ssutinu obrátil sa begov harem.

Tisina ráno octnul sa v nemocnici.

O mesiac neskôr bola okupácia Bosny dokonanou vecou.

VII.

V rovnom smere oproti černoavážskej myslivni rozprestierala sa miloprijemná tichá dúbava, najmilšie to miesto denných prechádzok a sledenia Štefana Tisinu, polesného v týchto lesoch. Bola ona statnému myslivcovi celým svetom, v nej vídal každodenne vychádzať a zapádať sluko; ona mu bola takrečeno kolískou a chrámom, tak posvatné ticho panovalo v nej jakoby vo svätini.

„Cmuk — cmuk!“ ohlásila sa vysoko na košatej jedlici za potravou slediaca čiperná veverička, skákala z vetvice na haluz, jakoby ju nejaká neobyčajná udalosť k tomu povzbudzovala. A tak bolo: výstrel z pušky hlboko v hore padnuvší vytrhnul ju z pokojného kludu a ona, súc i beztoho zvieratkom všetočným, napružila štetocky na ušiach svojich, skočila sem, skočila tam, aby sa o prerušení posvatnej lesnej tichosti presvedčila. A dopiadla sa toho bystrým okom svojim.

Z húšťavy lesnej tichým krokom vyvliekla sa nám dobre známa v tomto lese pelech svoj majúca: kmotra líška. Piazila sa potutelné bližšie a bližšie ku jedlici, strielajúť bystro svojimi okálami na všetky strany, akoby jej oko ten neobyčajný ruch vystopovať chcelo.

„Ha! to ste vy tu, susedko?“ hlásila udivene, vidiac veveričku na haluzi. „Povedzte že mi čím skôr, čo to bol tu za neobyčajný buch. Vy o tom budete vedieť, bo vidíte zo stromu ďaleko dookola!“

„Ste žiadostivá zvedeť?“ prehovorila veverka. „Pravda že vidím ďaleko z vrcholu stroma. Počula ste ten výstrel z pušky, jak strašne rozľahol sa hustinami a zatriasol lešom? Vás to vyburcovalo z peľechu?“

„Len povedzte skorej, čo je to?“ riekla líška.

„Nedbám, poviem vám, ale nebárs pre vás potešiteľnú novinu, pani líška; už dávno v tomto lese nevidaný náš polesný Štefan Tisina práve teraz zapoloval si s kopovmi svojimi na zajačka — a zastrelil ho!“

„Polesný je už doma?“ riekla prelaknutá kmotra a počala cúvať do svojho peľechu.

Pravdu hovorila veverica líške, že opäť Štefan Tisina opäť bol doma, a že opäť prechodí sa a poluje po svojom revíre.

Štefan navrátil sa z Bosny do svojho domova.

Bolo to práve večer štedrého dňa pred Vianocami, keď pri skromnej večeri za malým stolom v osamelej černoavážskej myslivni sedely dve osoby, chystajúť sa požívať tie dary, ktorými stôl svoj naložily. Nechybely tu obvyklé sviatočné oblátky, oriešky, jabĺčka, sušeničky a makové opekance.

Matka v nábožnej modlitbe zahrúžená — snad i myslela o vzdialenom synovi, ktorý kto zná kde v cudzom svete sedí za stolom, — majúť ruky krížom preložené sedela naproti Helene, mladej Štefanovej žene, malé detiatko na rukách húpajúcej.

„Až malý Štefanko zaspí, budeme večerať!“ riekla mladá žena a húpala ho ďalej, spievajúť mu.

Ticho panovalo v celom domku, len psi pod lavicou u dverí dávaly jakýsi znak nespokojnosti na javo.

Na obraz tento vo svetlici už dlhšiu chvíľu cez okno z vonku díval sa jakýsi muž. Slzy ihraly mu v očiach. Konečne nemohol sa dlhšie zdržať, žeby nezaklopal na okenicu. Psi sa ohlásili, starena povstala, žena divne ohliadla sa.

„Otvorte!“ zvolal ten tam z vonku.

Ženy predesily sa nad pozdnou večernou návštevou.

Helenkino srdce počalo mocne tlŕc.

Otvorily.

Do svetlice vstúpil v zodranom vojenskom plášti zahalený bládý, utmácauný, vypadlých líc biedny muž.

„Nepoznáte ma?“ hlásil prichodzí.

„Štefan mój!“ zvolala Helena, vrhnúť sa i s nemluvnatom do rozovretých náruč svojho muža.

Starena mať, návalom neočakávanej ra-

dosti ohromená, nemohla sa z miesta hnúť. I ju objal a poceloval syn.

„Toto je tvoje vianočné nadelenie!“ hlásila žena, ukazujúc mu malého synka, ktorý dnes neobyčajne dlho zaspať nechcel, jakoby i on očakával príchod otca.

I verní polesného psíci prejavovali radosť nad príchodom svojho pána.

Príchodom Štefanovým do svojho domova zahostila sa v myslivni neopísateľná radosť. On opäť prinavrátený je svojim milým. Z Bosny jako pamiatku vojenského ťaženia doniesol si hlboký švík cez hlavu a na ramene. Sen matky jeho sa vyplnil, že ho videla zbroceného krvou. Okrem vyznačenia vojenského doniesol si Štefan, „náš rezervista,“ z Bosny tú sladkú rozpomienku, že i on bojoval za svobodu ujarmených Slovanov a krestanskej „ráje“ proti sverepým Turkom.

Anthropologické úvahy,

alebo človek uvažovaný v jednote tela s duchom, so zvláštnym ohľadom na jeho určiteľnosť
kroz prírodu.

(Dokončenie.)

Časodoby dňa.

Otáčaním sa zeme okolo seba alebo okolo svojej osi, povstávajú časodoby dňa, ktoré v priebehu svojom podobajú sa časodobám roku. O pol noci máme najvyšší stupeň tmy, ak totiž mesiac nesvieti, a noc vôbec vo svojej temnosti a chladnosti predstavuje nám zimu. Na rovné poludnie, kde slnce najvyššie a najrovnejšie svieti, dosahuje deň svoju výšku svetla a tepla, a preto poludnie, menovite čas od 10—12. a potom od 12—2. hodiny, predstavuje nám jasné a horúce leto. Medzi tieto dve krajnosti vpádajú dve prichodné doby, a síce ráno ako obraz jara, a večer ako obraz jasene. Naladenosť, ktorá kroz tieto časodoby podobne čiastkam roku, povstáva v duši našej, je zvláštna, a práca, činnosť i odpočinku nášmu velice primeraná. Raňajší čas je čas očakávania, poludnajší, požitku, popoludnajší nasýtenosti, večerny uvažovania už zakúseného, a tak opäť analogiou jara, leta, jasene a zimy.

Časodoby dňa sú čo do svojej povahy a trvania štyrom čiastkam roku podobné, avšak od pásma a polohy zeme odvislé, a preto dľa toho po rozdielnych miestach rôzne a rozmanité. V tropickom pásme je počet hodín dňa a noci temer rovný, deje sa to pak následkom rovnejšieho padania lúčov slnečných na zem o vefa rýchlejšie v porovnaní s inými pásmami zeme. V miernom podnebí zavčas rána lúba človeka svetlo tak rečeno v tvár i zobúdzá ho príjemno, a práve tak milo môže sa opäť človek pomocou obrazotvornosti pohrúžiť do miznúceho tiene svoje za sebou nehávajúceho svetla.

Svitanie a mrkanie je dobou vznikajúceho rojenia sa myšlienok a citov v človeku. Pomer človeka k týmto premenám dňa a roku ustavične sa opakujúcim, lebo v prírode a v zemskom živote na vždy trvajúcim, deje sa z čiastky miestnymi podmienkami, z čiastky ale kroz navyk slobodnej vôle, rozmanite.

Nakoľko závisí človek od miestnych pod-

mienok, patrne, že nielen v tropických krajoch všetch častok zeme, ale vôbec aj v poludňajších krajinách, v Europe tak ako aj inde, ba po čas leta aj v miernejšom podnebí býva horúcosť na jedných miestach nesnesiteľná, na iných aspoň zomdlievajúca. Stáva sa, že na hrozný poludňajší úpek slnka ľudia aj zomierajú a to náhle. V Indii a v Egypte všetko sa schováva pred horúcosťou dňa, menovite k poludniu a hneď po poludní. Ale aj v Europe, v Itálii po rovinách a údoliach, v poludňajšom Francúzsku, a v Španielsku áno i v Grécku, kam povetrie od mora menej zasahuje, po čas páčivosti vonkajšia práca pretrhovaná býva; vôbec dennia práca je veľmi obťažná, preto pracujúci i pohodlia hladajúci držia svoju siestu, odpočinok, a len s večerom prúdi sa život na vonkove i po mestách, na poli i po uliciach; jedni vychodia aby pracovali, iní zase aby zdravého, občerstvujúceho povetria požívali. Tu jarosť a činnosť ducha i tela za dňa klesá, večerom ale sa zvyšuje, až potom čuť zpev a vravu zo všetkých strán; ľudia poskakujú a krepčia jako Néгри keď jich zachváti a rozobere zvláštny príjemný cit.

Avšak vlivom zvláštnej kultúry a mocou pevnej vôle svobodného ducha navyklý k inému poriadku človek, než k jakému ho organická periodičnosť časodôb ponúka, je v stave i tu vymôcť sa zo silného objatia držiacej ho prírody, no ale nemožno riecť, žeby to práve k jeho prospechu slúžilo, lebo akokolvek môžeme sa i zákonom prírody spierať, ale k zmocneniu zdravia, a k zvýšeniu sily, čerstvosti i pružnej činnosti nikdy nám to poslužiť nemôže, a potom možné je to u ľudí z dostatku všetch potrieb života sa tešiacich a k riadnej dennej práci nenútených, nie však ľuďom menej zámožným, ba chudobným a od všetkých okolností neprajného losu odvislým. Na žiadan prípad ale nenie takýto príroda vzdorujúci poriadok k závideniu a k odporúčaniu, lebo neklamná zkusenosť nás o tom presvedčuje, že nikdy v noci nenie telo naše s duchom tak jaré, čerstvé, silné a ku práci spôsobilé ako v hodinách ranních a denných, vyjmúc pod pásmom tropickým a i v miernom počas páčivej doby leta.

Jednotliví ľudia, menovite silnejších čuvov, kostí a svalov, môžu sa síce natoľko zaoceliť, že nepodliehajú prirodzenému vlivu časodôb dňa, ale neveríme, že navždy, lebo aj tá ocel zvykla sa lámať. Tak na dvore kráľov francúzskych, ktorí svojho času dávali tón celej Europe, menovite vyšším vrstvám spoločnosti ľudskej, za časov Ludvika XIV. a XV. panovala celá prevrátenosť v tom: že z noci činili deň a zo dňa noc; než i vršila sa na nich príroda náležite, lebo to boli ľudia zdravia a sily porúchanej, nie mužovia železní, ale tône biedne, udržiavaní mimoriadnymi prostriedkami a liekmi v tomto neprirodzenom a protivnom spôsobe života. Píše sa tiež o kniežati Pückler-Muskau-ovi, že to isté činil, ale že na tomto nebolo badať tej zhubenosti tela a zdravia, no to musela byť mimoriadna výnimka, jaká môže sa snáď tu i tu vyskytnúť. len že vek dlhší, nedá sa takýmto spôsobom života nabývať!

Vo veľkých europejských mestách podobne málo si všímajú prírody ohľadom riadu, ktorý ona nám dľa premúdrej vôle božej vystavuje, predovšim sú to mestá Paríž a Lonlín. Amerikánci, najmä tí spojených štátov, zdajú sa nám v ohlade tomto o vela opatrnejšími a praktičnejšími byť, lebo tam sa bez nutnej potreby, neprevracia blahodejný zákon prírody, jež úlohou je: zdravie, silu, čerstvosť pojsitiť, a vo zvláštnych okolnostach aj zvýšiť činnosť ducha.

V Londýne trvá premávka deň i noc, akoby ľudia naskrze nespali. Fridrich Raumer rozpráva, že len o 10. hodine v noci bol do jednej zábavnej spoločnosti, ktorá ho svojim pozvaním poctila, doprevedený. V londýnskych divadlách býva až do pol noci, áno i vyššie hráno. Anglický parlament držiava svoje zasadnutia väčším dielom v noci, ktoré častejšie až do 4 hodiny rannej trvajú.

Hovorí sa, že činnosť obrazotvornosti s večerom prevažuje, my myslíme, že niet lepšieho času i k takejto duševnej činnosti nad jasný deň, aspoň zdá sa nám, že tie jej nočné plody musia byť chorovitejšie, nežli tie denné. Nedostatok času môže človeka prinútiť, aby sa i v noci hlbším myslením zapodieval, ale sme o tom presvedčení, že

soslabujú sa tým sily a zdravie, a že veru človek i najrozumnejšie myslieva, pod vlivom bieleho utešeného dňa. I Rosenkranz tvrdí, že keď v noci pružíme ducha, není to pre nás normálne a prospešné. O Goethem sa rozpráva, že veľký básnik tento práve za rána najradšej a riadne pracoval, nestojí to tedy, žeby fantázia vo dne nebola taká živá a plodná ako z večera a v noci, to ale stojí, že sa duch hlbším myslením v noci viacej nežli vo dne napína. Iba v tom prípade dali by sme nočnému básneniu prednosť, keby poeta buďto noc, buďto prístrachy nočné, alebo zločinné úmysly a skutky ľudské opisovať chcel. Účinitosť a jasnosť Goetheho obrazov i myšlienok, istotne napomáhaná bola dennou činnosťou jeho. K tomu popri svojej ohromnej činnosti, dosiahol vek dlhý, neuzívajúc iného opojného nápoja k vlivaniu na mozok a čuvy, ako čisté vína. Fridrich Schiller a Lord Byron pracovali najradšej v noci; prvý ukrátil si tým značne svoj vek, lebo podkopal svoje zdravie nočným napínaním ducha, uzívajúc mimo toho punč a čiernu kávu a to v hojnosti a v tuhosti jemu neprimeranej. Starší od neho o vela Goethe musel žalostiť nad ním, skúmajúc oddelenú už od zpráchnivelého tela hlavu jeho. Byron zahynul pravda po čas bojov za grécku slobodu v mladom ešte veku.

Je tu teda výborné a prísne naučenie jak pre poetov a spisovateľov vôbec všetkých národov, tak aj pre všetkých mysliteľov a delníkov duchovných, aby chcejúci dlho a výdatne pôsobiť na svete miernili sa vo svojej produktívnej, zvlášť v ohnivej činnosti, aby jak duchu tak aj telu dopriali žiaduceho vydychnutia a spočinutia, jestliže o iných ťaž-

ších okolnostach našich platí to múdre príslovie latinské: *interpone tuis interdum gaudia curis*, to jest, vlož kedy tedy medzi tvoje starosti, života radosti, platí to zvlášte o namáhajúcich sa pracovníkoch na poli duchovnom.

Je i to pravda, že soslabený a chorlavý telesne človek viac býva dojatý zmenami prírody a tak i časodôb roku a dňa, nežli človek zdravý a silný, ale obidvaja to istotne cífa, lebo moc prírody nedá sa v nás cele utlumiť.

Dokázané je i to, že k čím nižšiemu stupňu organisácie daktoré zvierat prináleží, tým väčšmi je ono poddané vlivu kosmickému, tak na pr. hmyz vo svojich metamorfozách (pretvaroch). Čím dokonálejšie je ale život vyvinutý, tým snadnejšie vzdoruje kosmickým (svetovým, všemírovým) vlivom.

Naproti tomu však o vela ťažšie a nebezpečnejšie je pre človeka, zpopod periodického vlivu dňa sa vymaniť, lebo môže byť o tom ujistený, že zničí svoje sily.

Možno, že nájdú sa jednotlivci, ktorí bez vlastnej škody, t. j. bez zlých následkov pre svoje zdravie vzdorovať vládzu tomuto vlivu denných čiastok, ale to ostane voždy len výnimkou. Umelecky a vôbec duchovne činní ľudia, nemôžu sa tak snadno tomuto vlivu spierať, lebo na nich zvlášte veľkou mocou účinkuje stupeň teploty (tepla alebo zimy) a jasnosť alebo pošmurnosť dňa; medzitým energická zaujatnosť za výtvary a plody svojho ducha, ktorá činnosť jejich velice zvyšuje, dáva jim zapomenúť na všetky premeny roku a dňa, a tým úsilnejšie pracovať na diele svojom, že duch jejich týmto činom zdá sa prevládať prírodu.

P. H.

Rozpravy večernie o umení staroslovenskom.*)

(Pokračovanie.)

VI.

Hry a ihry.

Hry a ihry slovenské majú za prameň tie samé názory, aké sme na pr. videli pri hudbe

a skladbe poesie národnej. Pravda síce, že názory tieto behom času utratili mnoho tak na rýdzej líčbe, ako aj na pôvodnom odblesku svojom. Dneská bereme hry len za zábavy.

*) Z pozostalých rukopisov P. Z. Kellnera (Hostinského). Začiatok týchto „Rozpráv“ uverejnený bol v „Orle“ roč. II. (1871) a roč. III. (1872).

Tuná hry a ihry berem jedno s druhým. Hrať i ihrať znamená Slovenovi jedno, a zase ihrať mu je tanec. Za starodávna mali ale ihry význam druhý. Boly ony nerozlučnou čiastkou výročných slavností. Prevodzované byly teda pod časom svätenia sviatkov, a to k úcte bohov a bohýň.

Bereme-li ideu túto za základ, teda budeme mať tolkorakých ihier, kolikoraké mali sme sviatky výročité. To samé stojí aj o hrách. Dľa toho dajú sa narodnie hry a ihry podeliť na vianočné, letničné a hodové. V symbolike svojej vzťahujú sa všetky na slnko a na mesiac, a tak na slnko zimošné, jarné a jasenné. Že ale dedovia naši zosobňovali si slnko v tých troch zjaveniach, ako Vita, Tura a Radúza: nasledovne i samé hry prevodzovali k úcte Vitovi, Turovi a Radúzovi. Pridajte k tomu aj zosobnenia mesiaca, teda budete mať tuná hry a tance k úcte Otolienky, Ladokrásky a Zlatej Baby.

Že ale dedovia naši v dobe predkresťanskej mali tri hlavné sviatky, povždy v dvojici, a tak v šesť zjavoch, t. j. na jednej strane slnko a na druhej mesiac: preto aj zábavy a tance naše deliť máme dľa týchto názorov. Pravda, že dneská poriadok tento sa tak prísne nezachováva, tak na pr. hry a ihry vianočné prevodzujú sa aj na letnice, a napopak.

No teraz už, dľa názvu článku tohoto, vidme najprv hry a potom ihry. —

1. Hry abo zábavy.

Národné hry slovenské zobrazujú beh slnka. Pri slnku rozumejte tuná i mesiac i hviezdy, a majte pred očami dve poglobule cesty slnečnej. I my teda idme za ním. A tu najprv máme

a) hry doby vianočnej. Opis všetkých nepatrí semká: ide nám tu hlavne o jich názory. Tu máte hru: chodenia s klátom. Klát tento zobrazuje to umorené slnko na konci jaseňi. Klát sám v sebe je bez života, ačpráve strom, z ktorého povstal, dakedy zelenal sa a kvitnul; podobne i slnko boľo na jar a v lete jasné a panujúce, teraz pred vianocami je ale nevládne. No v chodení s klátom najdete aj druhú myšlienku. A síce,

ten Sytovrat, ten kráľ časov, je tak pažravý, že všetko zožiera; aby teda sa nasýtil: treba mu vrhnúť do gágoru kláta. Stane-li sa to, teda to znovuzrodené slniečko, ten Jáchymko má pokoj, rastie, rastie, až dospeje na Vintalku. Tieto dva hlavné názory predstavuje teda hra chodenia s klátom; pripadá ona do času vianoc.

Beh sústavy slnečnej máte ďalej napodobnený

v hre na zlaté prasa. Toto značí znovuzrodené slnko. Prasa vedie vás ale k ošípanej. Ako sviňa boľa z čiastky symbolom zimy a zima skryňou všetkých zárodov plodnosti, tak to zlaté prasa má napodobňovať ten dej, že zárody úrodnosti vyklujú sa, akonáhle ten Jáchymko zlatými svojimi bleskami začne sa jasať na oblohe a rozhreje tvár zeme a roztopí lady, aby sa zárody z lona zeme von vyklúvať mohli. Kanec bol symbolom aj plodnosti z vody pošlej; na túto naráža aj hra so zlatým prasafom, zvestujúcim úrodnosť budúcu, t. j. aknáhle zmocneje znovuzrodené slniečko. Príslovia: púšťam prasa do Karasa, značí v dnešnej reči: slniečko donesie bohatstvo.

Hra na ztratený prsteň značí ročný okres slnečný, a tak jeho beh cez dvanásť dvorov. Ztratilo sa slniečko, v d'ho v mesiaci prosince a ledna sotva vidíte.

Druhé hry tuná nezpomenem — môžete čítať o nich v starej Vieronauke.

Od hier vianočných poďme ku

b) hrám letničným. Keď pri hrách vianočných hlavným názorom bol Vintalko a Otolienka, teda pri hrách letničných bude stáť na čele Tur a Krasopani. A hry doby tejto točia sa skutočne okolo týchto názorov.

Tu máte na pr. hru na Kráľku, s jej spevom: Hoja! Ďunda hoja! Mládenci a dievčatá urobia dve polkolá: tu máte zobrazené slnko na jeho púti, ako si to predstavujeme, cez polgulu jarnú a jasennú. Dievčatá zosobňujú Ladokrásku, mládenci Vita, ako vífaziaceho Tura.

Ten samý názor máte aj v hre na kolo. Kolo značí len ďalší rozvin hry na Kráľku, a síce zobrazuje koniec putovania slnka; nachodíme sa teda tuná v dobe okolo Jána, a

tak na konci jara, teda v dobe tej, keď slnko vrcholí. Ten istý názor najdete aj v našich národných piesňach, sem sa vzťahujúcich. Na pr.:

Pri svatom Jáne studnička,
Tam pasie Janík konička,
A ja rada vodu nosím,
Za šuhajka Boha prosím:
Kač, kač, kačička.

Tu Janík zosobňuje letného Vita, ako slnko v čas Jána na stupni najvyššom; tá kačička, ako deva Anička zosobňuje mesiačik. Spomína sa tuná studnička a voda, bo slniečko, dla predstavovania dedov, keď koncom jari zavrcholilo — zašlo, akoby za more. Studnička a voda sú tu spolu ale aj symbolami zárodov životných.

Názory kolobehu slnečného máte aj vo hre na obruč. Nie ináče vo hre na loďdu, ktorá kým hore letí a dolu padá urobí dva polokriesy, a tak cestu výšenia a níženia sa slnka. To samé znázorňuje vám aj hra na pigy, hra na capky, hra na ovečku a vlčeka, ktoré sú ale tak známe, že jích smysel po horeďdanom ľahko uhádnete.

Vidíme teraz:

c) hry hodové. Ako kries sviatkov hody zvaných padal do doby jasennej, tak i samé hry budú sa vzťahovať na slpko doby tej. Budú nám teda znázorňovať hlavne Radúza a Zlatú Babu, a v druhej polovici Popelvala a Vinetu.

Medzi zábavami tymito najdete hru na jastraba. Mládenec predstavuje jastraba, predné dievča kvočku, ostatnie ale kurence. Sú to symboly súhviezdenia jasenného. Podobne jamka, ohník a vodička, ktoré sa v príležitostnej pesni ospevujú, sú názorami stavu slnka v jaseňi. Jamka, ktorú kope mládenec, označuje ztratené slnko za morom, ohníček, čo v nej má horeť, označuje fyzickú moc slnka i v ten čas, keď je oslabnuté, a symbol vodičky naráža zase na sily tie, ktoré účinkujú v jaseňi, bo slnko i vtedy zohrieva vnútro zeme.

V hre na hrnček zobrazené je takže symbolicky slnko; hrnček je prázdny, nemá ohňa ani slnko v jaseňi. Hrnček hádžu dotedy, kým sa nezabije; pomínie i doba po-

níženia Popelvalova; mládenci a dievčatá bežia v smere protivnom; i beh slnka jasenného oproti stojí behu jeho jarnému.

Ten samý symbolický význam najdete aj v hre na žmurky a v hre na slepú babu. V tamtej žmúrač hľadá ukrytých; i Radúz putuje dlho, kým najde svojich v jaskynách hôr ukrytých švagrov i so svojimi sestrami. Ukryté je v jaseňi aj slnko. — V onej hre na slepú babu hľadač so zaviazanými očami zosobňuje slnko a deva mesiac; v dobe jasennej sú oba, t. j. i slnko i mesiac, ač sa tak vyslovím, slepé, bo jim mhy a mrákoty šlahové zaviazaly predtým jasné očká, a očká jích nepozerajú teraz na tvár zeme. —

Pri všetkých horevedených hrách mohla vám padnúť do oču všade dvojica. Dvojicu túto v samých hrách zosobňujú mládenci a panny. Máte v nej ale zobrazené slnko a mesiac, ako dvojicu sústavy hviezdárskej. V najideálnejšom stupni máte v dvojni tej odzrkadlené názory bohov a bohýň, ako sme jich už v kolobehu planetálnom neraz videli. Máte teda tuná Vintalku s Otolienukou, máte Tura s Krascpanou, máte Perúna s Moranou a Radúza so Zlatou Babou.

V obyčaji tej, že hry tieto prevodzujú sa i dneska ešte najmä na vianoce a rusadlia, zachovala sa upomienka starých časov, kde hry tvorily nerozlučnú čiastku samých obradov.

Keď tedy hry naše národné sú predmetom starovekého umenia slovenského: nechže bude úlohou našou krásne názory tieto zachovať, rozvíjať a z nich utvoríť novú odvetvu umenia slovenského!

Po tomto prejdime teraz už

2. k i hrám abo k tancom.

Oj, krásne si to znali tí naši predkovia malovať tento svet. Všetko, na čokoľvek len okom hodili, bolo jim obrazom. Pozreli na pr. na horu, tu jim ona bola Tatrou, Veprom, Prašivou atď.; pozreli na rieky, a tu jich nazvali Dunajom, Vltavou, Váhom atď. Cez takéto zrkadlo pozerali aj na ihry. Ihry jim boly hrami, ihry jim boly tancami, a ihry boly jim aj hudbou. Hrať sa, tancovať a muzikovať: bolo jim to všetko len ihrou.

Prečo? za to, že všetky tieto vetve umenia pramenily sa len z jedného názoru.

Ihry slovenské sú nič inšie, ako napodobnenie hviezd. Hviezdy majú svoju cestu na nebi vymeranú, v jích kolese stojí slnko a mesiac, ako povedzme to v množnom počte: otáčajú jich slnká a mesiace. Tak aj ihry alebo tance zobrazujú cesty tých hviezd, tieto vidíte na nebi, ihry ale máte tu na zemi, tu v spolku ihravej mládeže. V ihrách hviezd načúva ľudstvo harmoniu svetovú; tak i mládenci a panny dajú sa do tancu, na čele jeho stojí jeden pár: v ňom máte zosobnené slnko a mesiac; okolo neho pustí sa do tancu tolko párov, kolkým sa len líbi, a títo hľa zase zosobňujú hviezdy.

Ihry naše slovenské predstavujú nám tri hlavné obrazy. A síce narodenie slnka, potom jeho vrcholenie, a v trefom obraze jeho upadúvanie.

Ihry doby prvej označujú, že je roditeľkou slnka Zimorla. Doba táto pripadá na terajšie vianoce. V dobe tejto radovali sa nie len naši pradávni otcovia, ale radujeme sa i my kresťania, bo v ten čas zjavilo sa i to odvečné slnko ducha: Pán náš Ježiš Kristus. Tance doby tejto teda označujú narodenie slnka. Jedon odsek doby tej nazývame dneská zptvorene fašangami; za starodávna volali jich ongamí, od bohyně Ongy, alebo Luty. Ohlas názoru tohoto máte i dnes ešte v reči: Nové leto, čím, ako znáte, označujeme Nový rok. Luta a leto majú jedon názor. Sú to teda tance zimosné.

Druhý obraz tancu napodobňuje nám jaro. Tu radujeme sa: poznovu nad tým, že minuly sa snahy a lady; tešili sa otcovia naši, keď mohli už ísť orať a siať. Sú to ihry jarné, v nich slávilí sejbú a orbu.

Tretí obraz napodobňuje nám už sklonok slnca, teda dobu tú, keď už stromy v ovociach, keď nastala žatva, žatva na všetko, čo len zrastalo a dozrievalo, či na poli, či na lúke, či v hore, či v zahrade: a tak upomína nás všetko na jaseň. Preto ihry tieto znázorňujú nám dobu jasennú.

I chcem vám teda na krátko porozprávať o tých ihrách, ktoré znali dedovia naši. Tance

tieto, už dľa horovyloženej zásady, znázorňujú tri doby roku. A tu budete mať najprv

a) tance Lutynine, alebo dneskajšie: fašangové. Rozpoviem vám jích pôvod. Luta bola krásna pannička. V nej zjavila sa Živa na počiatku zimy. Zosobňuje ona mesiacok v dobe ledna a února; jej po boku ligotá sa Zornica a Dennica. Luta túto znali dedovia naši ako prvú poroditeľku, bo ona bola tá, ktorá pomáhala, keď sa Vintalko a Otolienska, alebo sluko a mesiac zrodit mali. Na jej ceste sprevádzaly ju včel. Ako ale zima ubúda, tak pribúda na svetle slnku a mesiacku.

Tieto názory odzrkadľujú sa v tancoch fašangových. Dievčatá oblapia sa rukou za ruku, urobia kolo a krúfa sa kolesom. V tomto kolese zosobňujú ony ukradenie Otoliensky, ktorú boli uchvátili draci a teraz trému v jaskyňach. Tu máte spolu aj radosť, že čo chvíľa objaví sa Zlatovláska vysvobodená. Ihru začínajú samy dievčatá: bo veď tá Otolienska v tom dome drakovom prebýva smutná; nezjavil sa ešte jej Vintalko, aby ju zaviedol do tancu.

Tanec tento nazývali za starodávna obklučma, t. j. obkluč, obviň, obkoles ma; tu som Vintalko môj, ja tvoja Zlatovláska a tvoja družica, teraz už budeme putovať spolu po svete.

Tanec tento má dve čiastky. Čiastka prvá predstavovala tichý smútok. Smútok ten povstal z povedomia, že Devanu uchvátili šarkani, alebo podzemní vladári. Tak smúta v zime aj hviezdy, keď tie tri najkrajšie z nich: Devana, Zornica a Dennica, ztratily sa z obzoru nebies, — smútily, bo nemohly putovať, keď nemaly lampy pred sebou.

Čiastka druhá oproti tomu znázorňovala tú radosť, ktorá nastala na svete, keď začala svitať Zora, bo teraz znali už s istotou, že jej v zápätí ide slnko. — Preto prvý tanec ihrali voľno a dumno, bo neznali, čo sa stane s Otolienskou a s jej sestrami tam v tých dračích jaskyňach. Keď si ale pomysleli, že všetky sú už na svobode, tu sa pustili do hurtu, rezko a veselo, bo majú vyjaviť radosť svoju. — A hľa! také tance ihráte aj dnes, vy synovia a dcéry Tatier. Tú prvú čiastku

ihráte zvolna, tú druhú na rezko. Sú to tance zimy, ako tance Vintalka a Otolienky.

Keď minula doba tancov Otolienkiných, odpečínuly si nôžky dievčat a mládencov. Prečo? Ten Vintalko dobýjal sa k víťazstvu nad svetom. I nastaly boje; začaly zavíjať vetry a lievať sa dážde, akoby šiarkani v jaskynách všetok dych boli vyfúkli na tvár zeme a jakoby sa boly roztrhly oblohy nebeské. Vrchy ľadové začaly sa topiť, rieky vylievať, vetriská skučať, ohne podzemné plameňom vybuchovať. Šípily dobré elementy tie, že skoro má už udreť hodina jích vlády. I za to rozzlostily sa tak veľmi na svet a tak zúfale bojovaly oproti Vintalkovi.

No Vít zvíťazil, a keď prvý raz ukázal tvár svoju na nebi: tu hady začali vyliezať von z dier svojích, na kopných polanách počaly trávičky hlávkami vykukávať, junce, barany, kozy, hačatá atď. poskakovať, vtáci po horách vyspevovať: i bola to doba najprv smútku, potom ale veselía. Vít stal z hrobu a s ním ozil celý svet.

Teraz samý prvý bol roľník, čo dal sa do práce. Oddýchnuté volky zapriahal do plúha, pooral roličku a zasial ju semenom. Tak vyšiel na lúku a rozkopal krtiny; rybár pustil sak svoj do Hrona, bo ryby vyskakovaly von z vody ku slnku; teraz pastier na stred dediny prvý raz ozval sa na trúbe: bol to celkom svet nový, bo zo zrkadla tváre Vitovej a Otolienkinej odbleskovaly sa tváričky ešte malulinkých tvorov.

A bla! tým nastala aj doba pre tance jarné. I čože budú ihry tieto zobrazovať? Zobrazujú tie zápasy slnka s divokými živlami a tým aj príchod jara. No ale tu nezabudnite na hviezdy: bo tieto s dievčatmi a mládenčmi rovnako tancujú.

Teraz vidme

b) tanec ručníkový. Takýto ihrali, keď mládež slávila víťazstvo nad Zimozrlou, ako — ako vravíme dnes — keď smrťku, ako Moranu vynášala von z dediny. V ihre tejto napodobňovali boje víťaziceho jara nad zimou. V tanci tomto mali dievčatá ručníky na hlavách tak nízko stiahnuté, že kreb blyskavých očí sotva si vyzrel jích tváre. Tanec začal jedon pár; mládenec sňal ručník

z dievčata, zachvieval s ním v povetrí, a ktorá ho prvá lapila, tancovala s ním. Tak sa vrtel tanec kol do kola. Bol to tanec ručníkový; nazvali ho preto tak, že m hly prestaly už na zemi a na oblohe nebeskej i slnko i mesiac už jasnú tvár ukazuje.

c) Tretiemu tancu dali meno rohatý. Prečo ho tak nazvali? Bol jedon krásny mládenec, a bolo jedno ešte krásnejšie dievča; rodičovia ale mu ho nechceli dať a prekliali ho, aby mu tolko ráz rohy narástli, kolko ráz len dôjde do jích domu. I zlutovala sa jedna hviezda nad mládencom a povedala mu: neboj sa, chodievaj ty len ku tvojej Aničke, keď ti rohy narastú, ja ti jich ľahko snímam. Keď by ta ale pustili do paloty, teda tu máš toto kľbko, pust ho za sebou a najdeš vychodište. Keď mládenec prišiel prvý raz, rodičia skryli dečru do komory. Tu hviezda vzala rohy a pribila jich nad dvere komory. Tak to trvalo za jedon čas; keď ale rodičia čo deň skúsili, že nad komorou plno rohov a že Anička len vždy plače, privolili síce Jankovi prísť ku nej — ale umienili si, že ho zmárnia. Zbadajúc to mládenec, pustil kľbko za sebou, za nitkou vyšiel von, bo už nie samotný, ale vzal so sebou aj Aničku.

Komora tuná predstavuje svet podzemný, rohy sú istotne symbolom slnka, keď toto počiatkom jara, a tak okolo 20. brezna vstupuje do znaku škopa. Keď ale slnko stojí už na rovnodennosti: vtedy už aj zvíťazilo. Čin tento znázorňuje tanec rohatý.

A toto je tretí tanec, aký tancujete na jar. —

d) Za ihrami tymito nasleduje tanec letný, ako ihra Morany. Toto sú tance tie najbujarejšie, bo Vít v osobe Peruna púšťa blesky na zem čo najpálčivejšie. V tanci tomto zdá sa Vám, akoby nebolo ani riadu ani skladu, ide to treskom a bleskom, akoby tanečníci svetlicu rozbúrat chceli. Ihra táto značí onú výtržnosť, akú pocítil hospodár, keď v úrodách, zahradách, na poli a lúkach, videl božie požehnanie!

Tak nasledoval:

e) tanec jasenný. Je to ihra Radúza. Ihra táto má istú smútočnú povahu, nevidíte tuná tú šalbu, tú výtrž, ako pri tancoch

fašangových. A prečo? Morana umrtvila všetko; prišlo leto, a tu pod kosami a srpami padlo všetko, čo len chvíľa tak krásne prekvitalo. Je to tanec už v podobe piatej.

Taký záduť či vý je tanec jasenný! V hudbe jeho prerážajú tri hlasy, a síce hlas smútku, boja a víťazstva. I sám tanec teda mal tri častky; pravdaže hudobníci naši o nich neznajú nič. Ihra v častke prvej zosobňovala Morana, v druhej Radúza, v tretej Popelvala. Jím po boku stala Kráľovna Čierneho zámku, Zlatá Baba a Vineta.

I čo za pole pre Vás hudbotvorci naši, ktorí ste doteraz poznali len cudzotu!

Názory tie pravda, že vymrely už v povedomí národnom: no ale Vy môžete ich vzkriesiť, a bude ibier a hudby, akých ešte na svete nebolo.

Stredom tancu jasenného je Radúz. V dome Radúzovom stoja tri svadby, syn jeho slávi štvrtú. Keď ide hľadať sestry svoje, tu bojuje s medveďom a orlom. Keď zatovia jeho prichádzali pre nevesty, tu už z ďaleka, hen v hore, ozvala sa muzika. Tanec jasenný znázorňuje teda boje a putovanie Radúzove. Mladý Radúz príjde na to do podzemného palácu, a vysvobodí Živu. Názor tento tvorí druhú časťku ihry. Teraz nasleduje už víťazstvo, abo hudba veselá. To je ten krútnak, čo voláme dneska: friským, abo na Kokave suchom. Veru nám Nemci, ani Cigáni z Dácie,

nedali hudbu; i prečo žeby sme tanec ten nemohli volať: Radúzka?

No nasledujme Radúza ešte ďalej na ceste jeho putovania. Poďme s ním až do podzemných krajín. V tomto stave znázorňuje nám ho /) ihra labyrintová. V jaseň prešlo už i slnko ďaleko do druhej polgule, Radúz ale práve dostane sa do palácov podzemných. Tam ho máte i ako Ondrej-Macka, keď zpúšťa tú vodu z jazera a vysvobodzuje z neho krásnu Vinetu. — Ako Gréci mali svoj labyrint, tak ho mali i Sloveni. Tanec jasenný je tancom labyrintovým; zobrazuje putovanie slnka v jeho ostatnom štvrtroku. Štvrť táto pripadá do druhej polgule: v tanci teda zobrazené je slnko v krajine podzemnej.

Zahučí hudba, mládenci za dlhý čas podskakujú do kola? dlhý je i čas, kým sa slniečko vráti nazpät. Dievčatá nehajú jich samotných: prečo? Otolienska čaká na príchod Víta. V tom mládenci vyvolajú dievčiny — a tančí pár s párom. — Vit a Otolienska sa zjavili: a tu niet konca kraja radosti medzi ihrajúcimi mláďencami a dievčatami, — ba Radúz bol sa aj oženil, teda aj medzi mužikami a nevestami.

Starodávne názory o tanci zimošnom, jarnom, letnom a jasnemom — zachoval náš ľud i do dnes v svojom tanci národnom. Všetky tieto názory sjednocuje v sebe, slovensky náš tanec „Od Zeme.“

(Pokračovanie nasleduje.)

K bratom.

Nie! boj nie! krutý — slabé tvoje ráme osude!
 Mieniš strastami zboriť hruď nadšenia?
 Chceš vztekem biedy zakliať ducha let?
 Hrdzavým srpom poďtať nádeje kvet?
 V Saharu divú zmeniť ľubavý svet?
 Oblámať kriedla sladkého snenia?...
 Mladosť nevädne v tóňach osudu:
 Lež borí mužne záveje bludu,
 Až ku brehu oslavy preborí,
 Až svetú novú dráhu vytvorí,
 Tróny tyranov do prachu pokorí,
 Až zlatú bránu svobody otvorí!
 Nuže! tak hor' sa mladí sokolí!
 V mladých sa nádrach veľký čin rodí,
 A veľkosť to, čo sa slávou brodí!

Blesky osudu len bedárov bijú,
 Čo v bahne sebstva ničomne hujú!...
 Čože je život? — Je vývin ducha —
 Tak žiť chlebu? — Beda, beda, beda!
 Tak ten, čo mu modlou srednosť suchá;
 Tak ten, čo len stín idey honí,
 Čo len za chlieb špatné slzy roní;
 Tak ten, ktorého kvet v hmusnom objati
 Sebecktva zvädnul — červ sožrúc ho hladný;
 Tak ten, ktorý v suchom piesku púšte
 Jazyk chce svoj zvlažiť smádný!...
 Nuže! tak hor' sa mladí sokolí!
 Prst otcevo krížom nás požehnáva —
 Mladosť preseká putá nevoľi:
 Len svornosť svatá buď naša zástava!

Snaha.

Znám prameň krásny, znám prameň penistý,
 Čo nadšením hruď mladú zvlažuje,
 Že i osudov vztek rukou gygantskou
 Čo slabý prúťik len oblomuje.

Zapadlé svety v ňom sa zrkadlia,
 A novým puči v ňom hladšia dráha;
 Svoboda kúpa v ňom svoje perute,
 Slabá v mohutnosť meníš odvaha.

Divy divúce z neho vystupujú,
 Let času z neho čerpá posilu,
 I vence slávy z neho s' napájajú,
 Čo hrdin večnú vecnia mohyľu!

On nízke dvíha v hradiská chalupy,
 On časnosť s veky večnosti poji,
 On i let hviezdy odpadlej zastaví,
 On rozvzteklené živly ukoji!

Znám prameň krásny, znám prameň penistý:
 Z neba vyviera sladká jeho vlahá.
 Mládenče! — zlatý to prameň slávy —
 Len z neho pijaj — veď to mladá snaha!

Mladosť.

Krásna je mladosť, jak ruže výkvet,
 Milostná jak Vesny ľúbavy —
 Je túžbami ovitý svet.
 Je borba za venci slávy!

Snívá je mladosť, jako jej spevy,
 Horúca jak slnka pablesky;
 Hneď korí sa krásam devy,
 Hneď zas hromov krotí tresky!

Hoj mladosť krásna — tys' púhe snenie?
 Túžby, snahy, tvoje nadšenie,
 Za svobodu tvoj svatý boj —
 Svet ňa zovie snom len? hoj! hoj!

Či vtedy túžif, keď sa túži hruď?
 Snažiť sa, keď vlas s' osniaži?
 A do boja povzniesť peruf,
 Keď ramená vek obťaží?

Mladosť je borba s bludami osudov!
 Tak ťas že meč, ktoš' Vesny syn!
 Oltár pravdy zacloň hruďou —
 A bor! s tebou veď Hospodin!

Povedz mi...

Povedz mi, dievčatko,
 Čo sa mi to stalo,
 Keď sa moje oko
 V tvoje zaďivalo?

Hlava sa mi točí,
 Srdecce mi ból úži,
 A preda sa s ním cit
 Dáky sladký druží.

Ústa len o láske
 Chcú mi vyspevovať,
 A len tvoju krásu
 Chcú mi zvelebovať.

Hoj! veď kto si krásu
 Devy nezaľúbil
 Prv, než počal život,
 S hrobom sa zasnúbil!

Bohoľubský.

Alexander I., knieža bulharský.

(Vyobrazenie na strane 129.)

Počet europejských panovníkov je o jednoho rozmnožený a s potešením môžeme zaznamenať, že štát, ktorého sa to týka, je štát slovanský, nové kniežatstvo bulharské. Dňa 29. apríla t. r. povýšený bol na kniežací stolec bulharský Alexander Jozef princ Battenbergský voľbou zástupcov bulharského ľudu v Trnove, dosavádnom sídle národného shromaždenia.

Alexander I., knieža bulharský, narodil sa dňa 5. apríla 1857, je teda 22 rokov starý. Jeho otec, Alexander princ Hessenský, je bratom ruskej cisárovnjej a žil dlhé roky v službe vojenskej v Rakúsku, v jehož armáde po dnes zaujíma titul generála jazdectva. V tejto hodnosti súčasťnil sa už r. 1859 války rakúsko-italskej, kde získal si dobrú povest. Jeho manželka, matka mladého kniežata, je pôvodu slovanského, rodená grófká Hauková, dcéra poľského vojvodu a ministra války grófa Mórica Hauke. Princ Hessenský obznámil sa s ňou ako dvornou dámou ruskej carovnej v Petrohrade a pojal ju tu za manželku, keď bola od hessensko-darmstadtského veľkovojvodu za knážnu Battenbergskú vymenovaná, odkiaľ aj jej deti, ktorých je päť, svoje meno používajú. Od matky svojej zdedil Alexander úplne slovanský výraz tváre, jako i jemnú svoju povahu a elegantné, uhladné i prívetivé držanie.

Vychovania dostalo sa mladému princovi v Dražďanoch, načo vstúpil r. 1875 do služby

vojenskej v armáde hessenskej. Keď ale vypukla válka rusko-turecká, vyžiadal si od nemeckého cisára dovolenie a odobral sa na bojište k armáde ruskej, kde pridelený bol 8. pluku hulánskemu, jehož majiteľom je jeho otec. Počas obliehania Plevna sdržoval sa v hlavnom stane ruskom v Hornom Studne v družine svojho cisárskeho ujca. Po dobytí Plevna súčasťnil sa mladý dôstojník pri slavnom prechode cez Balkán pod vedením udatného generála Gurka a tu podal dôkazy svojej odvahy a statnosti.

Zvolený knieža bulharský nenie teda cudzincom v tejto krajine, ač v dobe, keď bojoval za jej volnosť a samostatnosť, ešte málo si ho všímali a snáď len v najbližšom okolí cárovom pomýšľali na jeho terajšiu hodnosť. Volbu nového kniežata prijaly všetky veľmoci sympathicky a s jasotom prijal tú zprávu aj celý národ bulharský. Daj Bôh, aby bola na zdar a slávu nielen národu bulharskému, ale aj celému Slovanstvu!

Literatúra a umenie.

Über die literarische Einheit der Slaven. (O literárnej jednote Slovanov). Populárna prednáška v slovanskom dobročinnom komitete od profesora Antona Budiloviča, dr. slovanského jazykozpytu. Z ruského preložil a národnostnou kartou opatril A. F. Ječínac, cis. ruský dôstojník. Petrohrad 1879. Str. 28. —

Veľké nešťastie Slovanstva je, že nemá jednej spisovnej reči, ako ju majú ku pr. Nemci, ale hanbou jeho je, že nemá ani jednej diplomatickej reči. Mladý, ale už teraz v dobrej povesti stojací slovanský učenec Budilovič, vzal si túto otázku za predmet vážneho uvažovania, a my, keď dostali sme jeho spisok do ruky, nepochybovali sme ani najmenej, že zaujme to isté stanovisko, na ktorom stál náš nezapomenutelný slavný učenec Ludovít Štúr.

Potreba jednej reči pri vzájomnom potyku Slovanov, teda reči, aby sme sa tak vyslovili, slovansko-diplomatickej, ukazuje sa zo dňa na deň súrnejšou. Sledujme beh Budilovičových úvah.

Prví apoštoli idey jednej slovanskej reči boli svatí Cyrill a Method, lebo tým vyznačovala sa kresťanská nauka bratov solunských, že s učením kresťanským priniesli so sebou Slovanom aj drahocenný poklad — všeobecne srozumiteľnú národnú literárnu reč, nie len dokonalú vo forme,

ale aj v lexikálnom ohľade. A táto reč stala sa rečou všeslovanskou. Nepravne Slovanstvu okolnosti pozbavily ju behom času tejto všeobecnej platnosti.

Dlho, dlho nemali Slovania jednej spojujúcej jich duševnej pásky a hlboko cítili tento nedostatok. Preto vidíme, že jednotliví učitelia slovanskí ustavične na to poukazovali a robili pokusy stvoriť túto známku jedného pôvodu a záujmu pod rozličnými panovníkmi žijúcich slovanských národov. Mnohí predpokladali možnosť, aby len štyri slovanské reči panovali: srbská, česká, poľská a ruská, ale snaha táto dokázala sa marnou. Ale myšlienka tvorí myšlienku a každodenná potreba ženie k jej praktickému prevedeniu. Už v XVII. stoly zjavil sa horvatský knáz Juraj Križanič, ktorý hlásal potrebu jednej všeslovanskej reči a roku 1666 napísal v Tobolsku mluvnicu takejto reči, ktorú osnoval na základe ruskej a horvatskej. Asi 160 rokov pozdejšie zostavil takú reč slovenský učenec Herkel, ktorý sotva čo vediac o Križaničovi, roku 1826 vydal svoju mluvnicu v Pešti. Za základ vzal si našu slovenčinu. — Tretí pokus urobil Slovinec Matija Majar, ktorý nielen r. 1863 gramatiku vydal, ale v novej reči slovanskej redigoval v Celovci „Slavjanina.“ Tento vzal si za základ reč slovinskú

a túto smiešal a rozmnožil slovami a formami iných slovanských rečí.

Avšak všetky tieto pokusy zostali bez vplyvu, lebo boli nepraktické, preto že takú novostvorenú reč boli by sa museli učiť všetci Slovania. Cítili Slovanstvo potrebu jednej všeslovanskej reči, a iste že ju cítia, nesmie ustavične len v ideách lietat a pre osobnosť jedného druhého nové, neužitočné veci tvoriť, ale musí sa chytiť toho, čo tu už hotové má, musí daktorú zo žijúcich rečí slovanských za všeslovanskú uznať.

Túto myšlienku vyslovil prvý známy český lexikograf Jozef Jungmann vo svojom pamätnom a už r. 1845 napísanom spise „O všeslovanskej literárnej reči.“ Ale Jungmann nevyslovil určite, ktorá by to reč byť mala; on len povedal, že Slovania mali by za príkladom Nemcov prijať ktorýkoľvek dialekt za reč literárnu, ktorý dá sa potom inými nárečiami obohacovať a zveladovať.

Aj naši slavní rodáci Šafárik a Kollár uvažovali túto otázku medzi sebou. Dňa 1. marca 1826 písal o tom Šafárik Kollárovi: „Nie perom, ale mečom rozrieši sa otázka, ktorá zo slovanských rečí a ktoré písmo stane sa všeslovanským, potoky krvi označia tie písmeny, a kde tá krv najväčšmi potečie, tam rozvinie sa aj všeslovanské písmo.“ Šafárik sotvy tu myslel len fyzickú, ale aj mravnú silu, a mal úplnú pravdu. Áno, mečom, to jest bojom rozrieši sa tá otázka; kde bude väčšia sila, tam bude víťazstvo.

Jasnejšie nevyslovil sa dosiaľ nikto o tejto otázke, ako náš slavný Ludevít Štúr vo svojom už po jeho smrti v ruskej reči vydanom spise: „Slovanstvo a svet budúcnosti,“ kde píše medzi iným: „Slovania musia sa pripraviť pre jednotu literárnej reči, lebo ktože neuznáva, že množstvo literatúr prekáža vzájomnému dorozumeniu, duševnému vývinu a solidárnemu ko-

naniu? U Slovanov je množstvo malých literatúr, ktoré nie sú v stave zodpovedať veľkým potrebám rozvoju človečenstva, menovite keď Slovania vždy viac a viac na svetové dejisť vystúpa. Kým budú tak rozdrobení, nemožno žeby dačo významného vykonali,“ lebo krem ruskej reči každá má primálny kruh účinkovania. Leží to teda v záujme Slovanov z kultúrneho, politického i historického ohľadu, aby mali jednu literárnu reč. Voľba nemôže byť ťažká, ak nechceme z blata do kaluže. Vyjmúe ruskej, sú všetky slovanské literatúry na malé národíky a tak aj na malé územia odkázané, prečo aj len ruská reč môže byť všeslovanskou rečou. Štúr píše o tom v zmienenom spise obsérnejšie. Ale keď Štúr ruskú reč za všeslovanskú bere, nemyslí tým, žeby potom už ostatné slovanské reči zaniknúť mali; naopak pre domáce a krajinské potreby nech píše sa v každej reči a nech v každej pestuje sa aj poesia.

Toto stanovisko zaujíma a odôvodňuje aj Budilovič. Ruština musí byť pre Slovanov diplomatickou rečou, lebo je to hanba, keď pri vzájomnom potyku utiekajú sa k reči cudzej, zväčša nemeckej. Ruština bude sa potom zdokonaľovať, látkou i formou ostatným slovanským rečiam približovať, a to tým viac a tým rýchlejšie, čím viac a čím skorej chopí sa jej Slovanstvo, ako nedá sa tajiť, že ku pr. česká reč mnoho vyhrala svojím časom, že písali v nej Slováci Kollár a Šafárik. Slovanstvo nech koná svoju povinnosť.

Toto je obsah a smysel spisku Budilovičova. My, ktorí chlúbime sa byť vernými učeníkmi nášho veľkého Štúra a jeho školy, vyslovujeme bez obalu, že aj v tejto otázke zaujíname stanovisko svojho slavného majstra, ktorý žije vo večnej a vďačnej pamäti celého Slovenstva.

Oprava chýb.

V 3. čísle „Orla“ prosíme opraviť nasledujúce tlačové chyby: Str. 89, ľavý stĺpec od hora 17. riadok na miesto a medzi života a človeku, stáť má v. — Str. 89 pravý stĺpec od hora riadok 24. 25. na miesto prevedeníu povedomiu. — Str. 90 ľavý

stĺpec 6. r. od hora na miesto prirábaniu **pre-rábaniu** (tolko čo k assimilovaniu). — Str. 99 pravý stĺpec z doľa 4. riadok na miesto Ducha **Duch**. — Str. 95. 12. riadok na miesto českými pravdepodobnosťmi **častými**. —

OBSAH: Margita. (Z povazských povestí) B. — Orol selejský. Historická povest. (Pokračovanie.) — Zajaty cesarevič. Od Vajanského. — Zmyja. Román básnický od Slovačského. (Pokračovanie.) — Pribislav. Poviestka o páde zadunajských Slovákov. — Reservista. Obrázok z poslednej bosenskej vojny. Napísal Ant. E. Timko. (Dokončenie.) — Anthropologické úvahy, alebo človek uvažovaný v jednote tela s duchom, so zvláštnym ohľadom na jeho určiteľnosť kroz prírodu. P. H. (Dokončenie.) — Rozpravy večernie o umení staroslovenskom. Z pozostalých rukopisov P. Z. Kellnera (Hostinského). (Pokračovanie.) — K bratom. — Snaha. — Mladost. — Povedz mi . . . Bohofubský. — Alexander I., knieža bulharský. (S vyobrazením.) Literatúra a umenie.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 4 hárkov silných, dva posledného každého mesiaca na štorke.

Tlačou knihtačiarkeho učastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.